

16/6/2007

Βασίλειος Δ. Φόρης, "Με ανοιχτά χαρτιά -και βιβλία: Από την ποιότητα και την 'επιστημονικότητα' του πολέμου κατά της δημοτικής", Θεσσαλονίκη 1978

Τις προάλλες έστειλε η mariaxefteri, να 'ναι καλά, στο glosinform το ακόλουθο μήνυμα:

"Φρέσκα κουλούρια ο κουλουράς", λένε, αλλά έπεσα τυχαία πάνω σε ένα μπλογκ που είχε θέμα την κριτική του [Παπαναστασίου](#) για την Συγχρονική γραμματική της κοινής ελληνικής των Μπαμπινιώτη και Κοντού (1967).

Όποιος ενδιαφέρεται μπορεί να δει εδώ: http://gordongr.blogspot.com/2007/05/blog-post_13.html

[το glosinform, για όσους δεν ξέρουν, είναι μια ιντερνετική "ομάδα" που τη δημιούργησαν δύο γλωσσικά μπλογκ, οι [ανορθογραφίες](#) και το [περγλώσσιο](#), μέσα από την οποία αλληλοενημερωνόμαστε για δημοσιεύσεις, εκδηλώσεις κτλ. γλωσσικού ενδιαφέροντος -σπεύσατε να εγγραφείτε, μέσα από τα εν λόγω μπλογκ]

Διάβασα την ευθύβολη κριτική του Γιώργου Παπαναστασίου [γραμμένη πότε; γιατί το πολύ καλό σάιτ της «Πύλης» δε βάζει γενικά χρονολογικές ενδείξεις;], όπου υπάρχει παραπομπή στο «επιθετικό κείμενο» του εν μακαριστοίς μεγάλου φίλου Β. Δ. Φόρη, του 1978. Πρόκειται για σειρά επιφυλλίδων, που κυκλοφόρησε σε ανάτυπο, το οποίο σκάναρα εδώ ολόκληρο, αφού είναι δυστυχώς δυσεύρετο. Θα βοηθήσει και τους νέους μας, να συμπληρώσουν τυχόν «ιστορικά κενά» τους, κατά τη διάγνωση του Λαζόπουλου :-)

[το ανάτυπο του Β. Δ. Φόρη:](#)

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ Δ. ΦΟΡΗ

ΜΕ ΑΝΟΙΧΤΑ ΧΑΡΤΙΑ -ΚΑΙ ΒΙΒΛΙΑ
ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΟΙΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΤΗΝ 'ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΤΗΤΑ'
ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 1978

ΕΠΙΛΟΓΙΚΟ

(*Εξω από τὸ ἀρχικὸ κείμενο)

Καθὼς πῆγαινα νὰ κλείσω χαρτιά καὶ βιβλία, ἡ φωτοτυπία μιᾶς ἐπιφυλλίδας τοῦ γλωσσολόγου καθηγητῆ («Καθημερινή» τῆς 7.8.1976) γλίστηρησε ἀπὸ τὰ χέρια μου πάνω στὸ τραπέζι. Στὸ περιθώριο εἶχα σημειώσει ἕναν κύκλο, ὁ ὁποῖος ἀναφερόταν στὰ γραφόμενα τοῦ καθηγητῆ:

Διαβάζοντας συχνὰ ἐπιχειρήματα τῆς μορφῆς αὐτῆς, σκέπτομαι σοβαρὰ πόσο μεγάλη ὑπηρεσία στὸ γλωσσικὸ μας ζήτημα, σ' αὐτὴν ἰδιαίτερα τὴν φάσι του, θὰ μπορούσαν νὰ προσφέρουν ὠρισμένοι καλοὶ δημοτικισταί, ἂν ἀντὶ νὰ λένε τέτοια φοδερά πράγματα ἀποφάσιζαν κάποτε νά... σιωπήσουν.

Ξαναδιαβάζοντας τὸ «σιωπητήριο» αὐτὸ — ποὺ τὸ σάλπιζε ποιὸς; ὁ καθηγητάκος τῶν ἀστειοτήτων ποὺ εἶδαμε· γιὰ ποιόν; γιὰ τὸν Ε. Κριαρᾶ τοῦ τεράστιου πνευματικοῦ ἔργου μισοῦ αἰῶνα — ἔκαμα τὴ (μελαγχολικὴ, ἂν θέλετε) σκέψη: αὐτὰ δημοσιεύτηκαν, ἢ δική μου προτροπὴ «... μπορεί νὰ γράφει καὶ νὰ λέει ὅ,τι θέλει...» ἀπαλείφτηκε. Ἡ «Καθημερινή» θὰ πιστέψει ὅτι αὐτὰ ἐδῶ δὲν ἀποτελοῦν παράπονο οὔτε καὶ πᾶροιο βέλος. Τὰ γράφω ἀπλῶς γιὰ τὴν ἱστορία — ποιὸς ξέρει, μπορεί κάποτε νὰ τῆς χρειαστοῦν.

*Εὐχαριστῶ τὴν «Καθημερινή» καὶ ἀπὸ τῆς θέσης αὐτῆς γιὰ τὴν τιμὴ
ποῦ μοῦ ἔκαμε, νὰ δημοσιεύσει τὶς ἑξι ἐπιφυλλίδες μου.*

*Ἀνποῦμαι ποῦ γιὰ τεχνικὸς καθαρὰ λόγους δὲν μπόρεσα νὰ δώσω, ὅ-
πως ἤθελα, τὸ κείμενο μὲ τὸ μονοτονικὸ σύστημα.*

Β.Δ.Φ.

Θεσσαλονίκη, Ἰούνιος - Ἰούλιος 1978

ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΟΙΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ

Τὸ εὐγλωττο καὶ θαρραλέο κύριο ἄρθρο τῆς «Καθημερινῆς» τῆς 8.2.1978 μὲ τὸν τίτλο «Ὅπισθεν ὀλοταχῶς;» ἀποκάλυπτε κάποιες ἀντιδράσεις πρὸς τὴν κεντρικὴν καὶ κρατικῶν ὀργάνων κατὰ τῆς γλωσσικῆς ἀλλαγῆς ποὺ ἡ κυβερνητικὴ εἶχε καθιερώσει στὴν ἐκπαίδευση καὶ στὴ διοίκηση. Καὶ τὰ ἄλλα σημεῖα, βέβαια, τοῦ πολυσήμαντου ἐκείνου ἄρθρου, ποὺ ἀναφέρονταν σὲ συγκεκριμένα περιστατικά, ἰδίως ὅμως ἡ κατακλείδα του, καθαρὰ πολιτικῆς καὶ κομματικῆς χροιάς, ἔφεραν τὸ ἄμεσο ἀποτέλεσμά τους: πρόσωπα καὶ ὑπηρεσίες ἔδωσαν ἀμέσως ἐξηγήσεις, ὑπεύθυνοι κυβερνητικοὶ παράγοντες βεβαίωσαν ὅτι οἱ ὑπηρεσίες τους πῆραν ἐντολὴ νὰ συντάξουν τὰ ἔγγραφα τους στὴ δημοτικὴ, ἄλλοι ὑποσχέθηκαν ὅτι τὸ ἴδιο θὰ ἐγκαινιάσει στὶς δικές τους ὑπηρεσίες ἀπὸ τὴν πρωταπριλιά — καὶ τὸ θέμα «ἔληξε».

Πολλὲς φορές σὲ παραπλήσιες περιπτώσεις, ἢ καὶ ὅταν δημοσιεύονταν στὴν «Καθημερινή» ἄρθρα ἐναντίον τῆς δημοτικῆς, γράφτηκαν κάποια κείμενα προορισμένα γιὰ τὴν ἐφημερίδα, ποὺ δὲ στάλθηκαν ὡστόσο ποτέ, γιατί μαζί μὲ ἄλλους λόγους κυριαρχοῦσε καὶ ἡ ἴδια πάντοτε σκέψη: ἀφοῦ τώρα πιά ἡ δημοτικὴ θεσπίστηκε ἐπίσημα, περισσότερο χρειάζεται ἡ συστηματικὴ καὶ ἐξαντλητικὴ ἐργασία γιὰ τὴν καλύτερη ἐφαρμογὴ τῆς καὶ λιγότερο ἢ διόλου ὁ μάταιος «πόλεμος» — ἅς κάνουν καὶ ἅς γράφουν οἱ ἀντιδράσεις ὅ,τι θέλουν, θὰ τοὺς περάσει. Ἀκόμα καὶ στὰ δίκαια, στὰ δικαιότατα ἐρωτήματα φρόνιμων ἀνθρώπων «Μὰ γιατί δὲν ἀπαντᾶτε;» δίνονταν κάποιες ἀόριστες δικαιολογίες. Ὡς ἐδῶ ὅμως φαίνεται ὅτι ἦταν. Ὅταν ἐπίσημοι κυβερνητικοὶ παράγοντες βεβαιώνουν τῇ Βουλῇ ὅτι δὲν κινδυνεύει ἡ ἐκπαιδευτικὴ μεταρρύθμιση, καὶ τὴν ἴδια στιγμὴ ταχυδρομοῦνται ἀπὸ ἐπιστημονικὰ κέντρα σὲ ὑπουργούς, σὲ βουλευτές, σὲ πανεπιστημιακοὺς καθηγητὲς καὶ στὸν Τύπο κάποιον δῆθεν «κεραυνοὶ ἐν φακέλοις», ποὺ θέλουν νὰ καταστρέψουν αὐτὴ τὴ μεταρρύθμιση, ἔ, ὄχι. Ἐπειδὴ οἱ «ἐπιστημονικὲς» αὐτὲς θέσεις καὶ ιδέες «στηρίζουν» ὅπως ὅποτε τὸν πόλεμο κατὰ τῆς δημοτικῆς, ἅς δεῖ ὁ ἀναγνώστης, μὲ ἀνοιχτὰ τὰ χαρτιά — καὶ τὰ βιβλία, φυσικά —, μερικὲς ὀψεις αὐτοῦ τοῦ πολέμου, ἰδίως τὴν ποιότητά του καὶ τὴν «ἐπιστημονικότητά» του.

Τὰ κρούσματα δὲν εἶναι χτεσινά. Ἡ «Καθημερινή» ξέρεي πολὺ καλά ὅτι πρὶν ἀπὸ τριάμισι χρόνια ξάφνιασε διπλὰ τοὺς ἀναγνώστες της: ὄχι μόνον γιατί ἀπὸ τὴν πρώτη μέρα ποὺ ξαναεκδόθηκε (15.9.1974) καθιέρωσε τὴ δημοτικὴ

στά κείμενά της, παρὰ καὶ γιατί ἀπὸ τὶς ἀμέσως ἐπόμενες ἡμέρες φιλοξενούσε ἐλεύθερα πλῆθος ἐπιστολῆς πού κατέκριναν καὶ τὴν ἴδια καὶ τὴ γλώσσα της. Πέρα ὅμως ἀπὸ τὶς ἐπιστολῆς αὐτὲς καὶ πέρα ἀπὸ ἄλλα ἄρθρα πού δημοσιεύονταν σὲ ἄλλες ἐφημερίδες καὶ περιοδικά, γίνονταν κάποιοι ἄλλοι «ἀγῶνες» σὲ περιοδικὰ σοβαρότερα, ἐπιστημονικὰ καὶ γι' αὐτὸ ἄγνωστα στὸ εὐρύτερο κοινό, ἀγῶνες ἐναντίον τῆς δημοτικῆς καὶ ἰδιαίτερα ἐναντίον τῆς Γραμματικῆς τοῦ Μανόλη Τριανταφυλλίδη, πού ἀπὸ τὴν πρώτη κιόλας ἡμέρα της ἢ Κυβέρνηση Ἑθνικῆς Ἐνότητος εἶχε δεῖξει πῶς θὰ τὴν υἱοθετοῦσε, τουλάχιστο γιὰ τὸ δημοτικὸ σχολεῖο. «Ἀρχεται ὁ πόλεμος» λοιπόν: Τὸν Ἰανουάριο τοῦ 1975 τὸ Ἰνστιτούτο Νεοελληνικῶν Σπουδῶν τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, τὸ ἴδρυμα πού δημιουργήθηκε σύμφωνα μὲ τὶς διατάξεις τῆς διαθήκης τοῦ Μανόλη Τριανταφυλλίδη, τύπωνε σὲ 2ῃ ἔκδοση (οἱ προεργασίες εἶχαν ἀρχίσει ἀπὸ τὰ χρόνια τῆς δικτατορίας) τὴ «Μικρὴ Νεοελληνικὴ Γραμματικὴ», πού ὁ ἴδρυτής τοῦ Ἰνστιτούτου εἶχε πρωτοτυπώσει τὸ 1949, μὲ διορθώσεις τώρα στὰ μοιραῖα τυπογραφικὰ καὶ στὰ ἄλλα ἀνθρώπινα λάθη, καὶ μὲ κάποιες τροποποιήσεις πού τὸ Διοικητικὸ Συμβούλιο τοῦ Ἰνστιτούτου εἶχε κρίνει ὅτι τὶς ἐπιβάλλει ἡ σύγχρονη ἐποχὴ καὶ ἡ παιδαγωγικὴ σκοπιμότητα. Στὸν πρόλογό του τὸ Δ. Συμβούλιο ἔγραφε μαζί μὲ ἄλλα ὅτι αὐτὴ ἡ «Μικρὴ Νεοελληνικὴ Γραμματικὴ» εἶναι «ἐπιτομὴ ἀπὸ τὸ μεγάλο ἔργο, τὴ “Νεοελληνικὴ Γραμματικὴ (τῆς Δημοτικῆς)”, πού μὲ ἐντολὴ τοῦ Κράτους τὴν εἶχε συντάξει ἀπὸ τὸ 1938-1940 μιὰ ἐπιτροπὴ μὲ πρόεδρο τὸν Τριανταφυλλίδη καὶ τὴν εἶχε ἐκδώσει ὁ ΟΕΣΒ στὰ 1941». Καὶ πρόσθετε: «Ἡ μεγάλη αὐτὴ Γραμματικὴ, ἡ “Κρατικὴ”, ὅπως ὀνομάζεται ἀπὸ πολλούς, δὲν ἔφτασε ὡστόσο ποτὲ στὰ χέρια τῶν ἐκπαιδευτικῶν...». Τὴν ἴδια λοιπόν χρονιά, τὸ 1975, στὸ περιοδικὸ «Πλάτων», τὸ «Δελτίον τῆς Ἑταιρείας Ἑλλήνων Φιλολόγων» (ἔτος ΚΖ', τόμ. 27, τεύχη 53/54, σ. 402-405), ἔβλεπε τὴ δημοσιότητα μιὰ κριτικὴ τῆς «Μικρῆς» Γραμματικῆς, γραμμὴ ἀπὸ τὸν Πρόεδρο τῆς Ἑταιρείας Ἑλλήνων Φιλολόγων κ. Παναγιώτη Κ. Γεωργουντζο, ἄλλοτε Πρόεδρο τοῦ Ἀνωτάτου Ἐκπαιδευτικοῦ Συμβουλίου. Δὲν εἶναι ὁ τόπος ἐδῶ νὰ συνοψιστεῖ ἡ κριτικὴ οὔτε νὰ γίνῃ ἀντικριτικὴ της. Παραθέτω μόνο τὴν ἀρχή, τοὺς πρώτους δεκατρεῖς στίχους τῆς βιβλιοκρισίας, ὅπως τοὺς βλέπει ὁ ἀναγνώστης ἀπὸ φωτοαντίγραφο (σμικρυσμένο λιγάκι ἐδῶ):

Τὸ βιβλίον αὐτὸ ἐξεδόθη εἰς α' ἔκδοσιν τὸ 1949, τώρα ὅμως τὸ Διοικ. Συμβούλιον τοῦ Ἰδρύματος Μ. Τ. προβαίνει εἰς ἀναθεωρημένην ἐκτύπωσιν αὐτοῦ διὰ «νὰ διορθωθοῦν τὰ λάθη του καὶ νὰ προσαρμοσθῇ πρὸς τὶς γλωσσικὰς τάσεις τῆς σύγχρονης Κοινῆς Νεῆς γλώσσας». Τοῦτο ἀποτελεῖ κυρίως σύνοψιν τῆς γλωσσικῆς πραγματείας, ἣν ἐξεπόνησεν ὁ Μ. Τρ. τὸ 1939-40 ὑποκινήσει τοῦ Ἰω. Μεταξῶ διὰ λόγους ἐπιστημονικοῦς. Κατὰ τὴν κατοχὴν ἐν ἐποχῇ δυστυχίας, δυσπραγίας καὶ ἀνεργίας ὑπὸ τὴν πίεσιν τῶν συντακτῶν του τὰ λάβουν ἀμοιβὴν τινα, διετάχθη ἡ

ὑπὸ τοῦ Ὁργανισμοῦ Διδ. Βιβλίων ἔκδοσις τοῦ ἔργου. Τὸ εἶδος αὐτὸ τῆς ἐκδόσεώς του ἀποτελεῖ καὶ τὴν μόνην σχέσιν του πρὸς τὸ Κράτος, ὑπὸ αὐδεμιᾶς δὲ ποτε ἀρμοδίας Ἀρχῆς υἰοθετήθη τὸ περιεχόμενόν του. Ταῦτα πρὸς ἀποφυγὴν συγχύσεως, ἐπειδὴ γράφεται εἰς τὸν πρόλογον ὅτι «ἀπὸ πολλοὺς ὀνομάσθη Κρατικὴ». Ἡ Γραμματικὴ τῆς Δημοτικῆς τοῦ Μ. Τ. ἐγγραφή πρὸς σκοποὺς ἐπιστημονικοῦ καὶ ὄχι κρατικοῦ, ἐτέθη ὑπὸ τὴν κρίσιν τῶν ἐπιστημόνων καὶ ἐδέχθη ἀφθονίαν κρίσεων.

Δὲν ξέρω ἂν ἔχουν μείνει στὴν Ἀθήνα διαθέσιμες πέτρες γιὰ νὰ «κράξουν» πὼς ὅλα ὅσα ἀναφέρει ὁ κ. Γεωργοῦντζος εἶναι, νέτα σκέτα, πλαστογράφηση ἐνὸς σημαντικοῦ κεφαλαίου τῆς σύγχρονης πολιτιστικῆς μας ἱστορίας· ἐκεῖνο ποῦ ξέρω εἶναι πὼς ἡ «Καθημερινή» ἔχει τώρα στὸ Ἀρχεῖο της, μαζὶ μὲ ὅλα τὰ ἀποδεικτικὰ στοιχεῖα ποῦ τῆς στέλνω, φωτοαντίγραφο ἐγγράφου τοῦ ὑπουργείου Παιδείας μὲ ἀριθμὸ πρωτοκόλλου 115482 καὶ ἡμερομηνία 14 Δεκεμβρίου 1938 (ὀλογράφως: χίλια ἑννιακόσια τριάντα ὀχτώ), ἐγγράφου ποῦ ἀπευθύνεται στὸν Τριανταφυλλίδη καὶ τοῦ ἀνακοινώνει:

«Γνωστὸν ποιοῦμεν ὑμῖν εὐχαρίστως ὅτι ἀποφάσει τοῦ κ. Προέδρου τῆς Κυβερνήσεως καὶ Ὑπουργοῦ Ἐκπαιδεύσεως καὶ Ἐθνικῆς Παιδείας διορίζεσθε Πρόεδρος τῆς Ἐπιτροπῆς πρὸς σύνταξιν Γραμματικῆς (ὁμοιογενοῦς τυπικοῦ καὶ ὀρθογραφίας μετὰ σχετικῶν διδακτικῶν ὁδηγιῶν) τῆς δημοτικῆς γλώσσης πρὸς χρῆσιν τῶν διδασκόντων ταύτην ἐν τοῖς δημοτικοῖς σχολείοις, ἀποτελουμένης ἐξ ὑμῶν καὶ ἐκ τῶν κ.κ. Ἀχ. Τζαρτζάνου, Θρ. Σταύρου, Βασ. Φάβη καὶ Α. [=Κλ.] Λάκωνος. Ὅθεν παρακαλεῖσθε ὅπως συγκαλέσητε ταχέως τὰ, ὡς ἄνω, μέλη τῆς Ἐπιτροπῆς ταύτης πρὸς ἐναρξιν τῶν ἐργασιῶν της, αἱ ὁποῖαι, ἐλπίζομεν, ὅτι θέλουσι περατωθῆ ὅσον τὸ δυνατόν συντόμως. - Ὁ Γεν. Γραμματεὺς Ν. Σπέντζας.»

Ἄλλὰ καὶ ἓνας κόσμος ὀλόκληρος — καὶ πρῶτος ἀπ' ὅλους ὁ θαλερὸς πρεσβύτης κ. Θρασύβουλος Σταύρου — μποροῦν νὰ μαρτυρήσουν (μά, τί νὰ μαρτυρήσουν, ἀκούω νὰ διαμαρτύρονται οἱ γινῶστες τῶν πραγμάτων, τὰ πασίγνωστα; ὅτι ἡ Γραμματικὴ ἐκεῖνη τῶν 478 σελίδων συντάχτηκε ἀπὸ τὸ 1939 ὡς τὸ 1940, ὅτι τυπώθηκε ἀπὸ τὸ Νοέμβριον τοῦ 1940 ὡς τὸν Ἰούνιον τοῦ 1941;). Πασίγνωστα, βέβαια, ἀλλὰ βλέπετε ὅτι ἀμφισβητοῦνται... Ἀλήθεια, πὼς ἔτσι, «μέρα μεσημέρι», ἓνας ἄλλοτε Πρόεδρος τοῦ Ἀνωτάτου Ἐκπαιδευτικοῦ Συμβουλίου γράφει τέτοια ἀσύστολα ψέματα; Εἶναι δυνατὸ νὰ μὴ γνωρίζει τὰ πράγματα; Ἀδύνατο. Τότε; Εἶναι «ἀπλό»: Ἡ μεγάλη αὐτὴ Γραμματικὴ ἔχει ἐξαντληθεῖ ἀπὸ 20 τουλάχιστο χρόνια τώρα, καὶ εἶναι ἐπόμενο οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς 10.000 ἐνεργοὺς στὴν ἐκπαίδευση φιλολόγους νὰ μὴν τὴν ἔχουν (καὶ νὰ μὴν τὴν ἔβρισκαν, ἂν τὴ ζητοῦσαν)· ἀπὸ τοὺς ἄλλους, τοὺς λιγότερους ἀπὸ τοὺς μισοὺς, ποῖός νὰ ξέρει πόσοι εἶχαν τὸν τρόπο νὰ τὴν ἀγοράσουν παλιότερα (γιὰ σθένος νὰ τὴν διδάξουν ἄς μὴ γίνεται λόγος — ὁ κ. Γεωργοῦντζος μὲ τοὺς παντεπόπτες Γενικοὺς Ἐπιθεωρητὲς του τοὺς ἔκοβε καὶ τὸν παραμικρὸ ἀβή-

χα»). Νά λοιπόν ἡ «ἀπλή» σκέψη: ἀφοῦ στόν «Πλάτωνα» εἶναι συνδρομη-
 τές ὅλοι σχεδόν οἱ φιλόλογοι καθηγητές, ἄς τοὺς ποδηγετήσουμε, ἄς τοὺς
 διαστρέψουμε τὰ πράγματα, ποιὸς θὰ πάρει μυρουδιά; Αὐτὴ τὴν ἐξήγηση
 δίνω ἐγώ. Ἄν ἔχει ἄλλη ἐξήγηση ὁ κ. Γεωργοῦντζος, νομίζω πὼς ἡ «Καθη-
 μερινή» θὰ φιλοξενήσει ἐπιστολὴ του. Ἐγὼ ἀπλῶς προειδοποιῶ: ἡ δεύτερη
 «πλάνη» νὰ μὴν εἶναι «χειρῶν τῆς πρώτης»: ἔχω καὶ ἄλλα χαρτιά στὰ χέρια
 μου, πού δείχνουν γιατί ἀνακατεύεται στὴν ὑπόθεση ἡ «ἐποχὴ δυστυχίας» κτλ.

Ὁ κ. Γεωργοῦντζος ἔλαβε συντριπτικὴ τὴν ἀπάντηση στὴν κριτικὴ του:
 ὁ Γενικός Ἐπιθεωρητὴς Φιλολόγων καὶ ἱστορικός συγγραφέας κ. Ι. Σ. Νοτά-
 ρης — πού τὸν καιρὸ τῆς χούντας ἔγραψε στὶς ἐτήσιες ἐκθέσεις του πρὸς τὸ
 ὑπουργεῖο Παιδείας ὅτι πρέπει νὰ διδάσκεται ἡ δημοτικὴ στὰ σχολεῖα... —
 ἀναλύοντας ἕνα πρὸς ἕνα τὰ «ἐπιχειρήματα» τοῦ βιβλιοκριτικοῦ τὸν ἀπογύ-
 μνωσε τελείως. Ποιὸς διάβασε ὅμως τὴν ἀντικριτικὴ αὐτή; οἱ 300, τὸ πολὺ
 400 συνδρομητὲς τοῦ περιοδικοῦ τῆς Θεσσαλονίκης «Φιλολόγος», ὅπου δημο-
 σιεύτηκε (ἀρ. 9, Ἀπρίλιος 1976, σ. 111-115). Γι' αὐτό, πρὶν κλείσω τὴ «φά-
 ση» αὐτὴ γιὰ τὴν ποιότητα τοῦ πολέμου, θὰ ἤθελα νὰ παρακαλέσω τὸν ἀνα-
 γνώστη πού ἐνδιαφέρεται γιὰ τὴν ἀλήθεια καὶ πού ξέρει ἐνδεχομένως κάποιον
 φιλόλογο καθηγητὴ, νὰ τοῦ δώσει νὰ (ξανα)διαβάσει τὸ κομμάτι ἀπὸ τὴν κρι-
 τικὴ τοῦ κ. Γεωργοῦντζου, νὰ διαβάσει ὅμως καὶ τὸ ἔγγραφο τοῦ ὑπουργείου
 Παιδείας τοῦ 1938. Τόσο μόνο, γιὰ ν' ἀρχίσει νὰ καθαρίζει ὁ τόπος — καὶ γιὰ
 νὰ περάσουμε πιά στὴν «ἐπιστημονικότητα» τοῦ πολέμου ἐναντίον τῆς δη-
 μοτικῆς.

Νὰ μὲ συγχωρεῖτε γιὰ μιὰ παράλειψή μου: ἐκεῖ ἐπάνω στοὺς προεδρι-
 κοὺς τίτλους παρακαλῶ νὰ προσθέσετε ὅτι τὸ 1975 ὁ κ. Π. Κ. Γεωργοῦντζος
 ἦταν καὶ Πρόεδρος τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ.

ΟΙ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΕΣ ΘΕΣΕΙΣ:
Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΗΣ «ΣΥΓΧΡΟΝΙΚΗΣ» ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ

Στις 28 Ιανουαρίου του 1976 οι εφημερίδες ανακοίνωναν την ιστορική και γενναία απόφαση που είχε πάρει η κυβέρνηση του κ. Κ. Καραμανλή, να θεσπίσει τη δημοτική γλώσσα στη γενική και στην τεχνική εκπαίδευση. Το σύντομο αυτό χρονικό επιβάλλει να θυμίσω ότι στις συσκέψεις που είχαν προηγηθεί (20 και 27.1.1976) είχε προσκληθεί και είχε λάβει μέρος, μαζί με άλλους, ακαδημαϊκούς και ανθρώπους των γραμμάτων, και ο συγγραφέας και φιλόσοφος κ. Ευάγγελος Π. Παπανούτσος, τότε βουλευτής Έπικρατείας της ΕΚ-ΝΔ, του κόμματος δηλαδή της αξιωματικής αντιπολιτεύσεως. Πολλοί αναρωτήθηκαν τότε σε ποιόν άραγε να ανήκει ή μεγαλύτερη τιμή για το πολιτικό θάρρος, στον πρωθυπουργό που έστειλε την πρόσκληση ή στον αντιπολιτευόμενο βουλευτή (και στο κόμμα του, φυσικά) που την αποδέχτηκαν, όλοι όμως οι λογικοί άνθρωποι έβλεπαν στη σπάνια αυτή υπερκομματική πράξη μια σιγουριά, μια κατοχύρωση των αποφάσεων και για το μέλλον, αφού άλλωστε και η λοιπή αντιπολίτευση δεν είχε λόγο να διαφωνεί με τις βασικές τουλάχιστο θέσεις των αποφάσεων. 'Η Βουλή αργότερα (300 — 6 = 294) βεβαίωσε «του λόγου το ασφαλές».

'Η κατακραυγή που άρχισε από την πρώτη κιόλας ημέρα ήταν εύλογη: δεν μπορεί να χάνεται έτσι στο άψε σβήσε ένα «παιγνίδι» εκατόν πενήντα χρόνων. 'Από τις πιο ήπιες διατυπώσεις, εκείνων που πίστευαν ότι «θα έπρεπε να αφεθῆ ή γλώσσα να εύρη μόνη της τον δρόμον της», ως τις πιο βαριές, των άλλων που προφήτευαν ότι ο «έλληνας λαός βαίνει προς ολοκληρωτικόν άφελληνισμόν εντός όλίγων ετών», φαινόταν καθαρά ότι τελειωναν πια τὰ ψέματα, ότι άργά πια ζύπνησαν όσοι διαιώνιζαν τη φοβερή μάστιγα της διγλωσσίας κι ότι από δω κι εμπρός τελειώνει ή βασιλεία της καθαρεύουσας. 'Η δημοτική θα επικρατούσε πλέον σε όλες τις εκδηλώσεις της νεοελληνικής ζωής. Τα κυβερνητικά μέτρα ήταν τολμηρά, και το μέγεθος του τολμήματος το παράστησε επιγραμματικά ο κυριακάτικος άρθρογράφος και ύπουργός παιδείας της χούντας: έγραψε από την ακρόπολή του ότι «ο κ. Καραμανλής μετήλθεν εις τὸ γλωσσικὸν τὴν μέθοδον τοῦ γορδίου δεσμοῦ». 'Έτσι όμως ο άρθρογράφος αναγνώριζε και έμμεσα και άμεσα ότι τὸ

γλωσσικό είχε πραγματικά καταντήσει γάγγραινα που ήθελε ριζική θεραπεία — ή αναφορά του ιστορικού περιστατικού ήταν φιλοφρονητικός υπαινιγμός στο πατρογονικό του πρωθυπουργό.

Ένω λοιπόν όλος γενικά ο Τύπος, ημερήσιος και περιοδικός, γέμιζε από τέτοια άρθρα ή επιστολές που ζητούσαν να ξαναγυρίσει ή καθαρεύουσα, αλλά και από άλλα δημοσιεύματα που επικροτούσαν την καθιέρωση της δημοτικής, ξαφνικά διαβάζαμε στην «Καθημερινή» (12, 13 και 16 Μαρτίου του 1976) ότι όλα αυτά δεν έχουν καμιά σημασία, ότι δεν υπάρχει ούτε καθαρεύουσα ούτε δημοτική, ότι η νέα μας γλώσσα — αλλά ως τα φρεσκάrouμε λιγάκι, ως αφήσουμε να μᾶς τὰ ξαναπεῖ ο κ. Γεώργιος Δ. Μπαμπινιώτης, καθηγητής της Γλωσσολογίας στο Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν (ἀποσπασματικά, ἀπό τὸ Ἀρχεῖο φωτοτυπιῶν τῆς «Καθημερινῆς»):

Θεωρῶ ὑποχρέωσί μου νὰ διατυπώσω καὶ ἐγὼ ἐπὶ τοῦ θέματος ὠρισμένες ἀπόψεις ποὺ ἔχω ὑποστηρίξει γραπτῶς ἤδη ἀπὸ τοῦ 1967 («Συγχρονικὴ γραμματικὴ τῆς Κοινῆς Νέας Ἑλληνικῆς», Ἀθῆναι 1967, σελ. 262). (...) Ἡ γλωσσικὴ κατάσταση τῆς Νέας Ἑλληνικῆς κακῶς καθιερώθηκε νὰ χαρακτηρίζεται «διγλωσσία». (...) Διμορφία χαρακτηρίζει τὴν γλῶσσα μας. (...) Καθαρεύουσα καὶ δημοτικὴ, οἱ δύο παράλληλες αὐτὲς μορφὲς τῆς γλώσσας μας, ἀφοῦ συμπορεύθηκαν ἐπὶ αἰῶνες (...) ἦταν φυσικὸ νὰ δεχθοῦν καὶ νὰ ἀσκήσουν βαθιὰ ἀλληλεπίδρασι, ποὺ ὠδήγησε τελικὰ σὲ ὀλοσχερῆ ἄρσι ἢ μείωσι τῶν διαφορῶν ποὺ διέκριναν τὶς δύο γλωσσικὲς μορφές. (...) Ἡ ἄρσι τῶν διαφορῶν αὐτῶν (...) ἦταν φυσιολογικὴ ἀπόρροια τῆς μακρᾶς συνυπάρξεως καὶ ἀλληλεπίδρασεως τῶν δύο γλωσσικῶν μορφῶν ποὺ κατέληξε στὴν δημιουργία μιᾶς νέας γλωσσικῆς μορφῆς, τῆς Νεοελληνικῆς, ἣ ὁποία, ὅπως κάθε ἀποτέλεσμα συνθέσεως, εἶναι κάτι νέο, πέρα ἀπὸ τὰ συστατικὰ ποὺ τὴν ἀποτελοῦν. Ἡ νεοελληνικὴ γλῶσσα κεῖται πέρα τῆς καθαρευούσης καὶ τῆς δημοτικῆς...

Ἀκολουθοῦν ἐπικρίσεις τῆς Γραμματικῆς Τριανταφυλλίδη, ἐπειδὴ ἔχει ἀκρότητες καὶ ἔντονο ρυθμιστικὸ χαρακτήρα, καὶ γίνεται σύσταση στὸ ὑπουργεῖο παιδείας νὰ προκηρύξει διαγωνισμὸ γιὰ τὴ συγγραφή νέας Γραμματικῆς.

Δὲν πρόφτασαν τὰ τρία ἄρθρα τῆς «Καθημερινῆς» νὰ κλείσουν οὔτε ἐνάμιση μῆνα, καὶ οἱ χιλιάδες καὶ μυριάδες τηλεθεατὲς ἔβλεπαν κι ἀκούγαν στὶς 30.4.1976 ἀπὸ τὸ «Στρογγυλὸ Τραπέζι» τῆς ΕΡΤ τὸν ἴδιο καθηγητὴ ν' ἀναπτύσσει καὶ πάλι τὶς ἀπόψεις του (ἀποσπασματικά πάλι, αὐτὴ τὴ φορὰ ὅπως τὰ λέει ἡ μαγνητοταινία):

... Τὸ γλωσσικὸ μας ζήτημα ἔχει συνδεθῆ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ του μὲ μιὰ παρεξήγησι. Ὁρισμένοι καθαρευουσιάνοι καὶ ὠρισμένοι δημοτικισταί, εἴτε ἀπὸ φανατισμὸ εἴτε ἀπὸ ἄγνοια εἴτε ἀπὸ ἄλλους ὅποιουσδήποτε λόγους, μᾶς ἔχουν συνηθίσει σὲ ἓνα σχῆμα μὲ δύο πόλους, τὴν καθαρεύουσα καὶ τὴν δημοτικὴ, καὶ μᾶς ἔχουν συνηθίσει καὶ σὲ ἓναν ὄρο, τὴν διγλωσσία. (...). Ἔρχομαι

στο δεύτερο σημείο που ήθελα να θίξω, την Νεοελληνική. Νομίζω ότι αυτό το δίλημμα, καθαρεύουσα - δημοτική, είναι ένα ψευδοδίλημμα. Στην πραγματικότητα η γλώσσα το έχει ή ίδια ξεπερνάει. Νομίζω δηλαδή ότι την τελευταία τουλάχιστο τριακονταετία έχει διαμορφωθεί μία συνάντησι καθαρευούσης και δημοτικής και έχει δημιουργηθεί μία μορφή γλώσσας που θα την έλεγα Νεοελληνική, που είναι ακριβώς το προϊόν συνθέσεως από την καθαρεύουσα και από την δημοτική. Ός σύνθεσι <έχει ακριβώς> είναι κάτι πέρα από τα συστατικά που την αποτελούν. Είναι πέρα από την δημοτική και πέρα από την καθαρεύουσα. Είναι κάτι καινούργιο. Αυτό συνήθως το χαρακτηρίζουν ως «μεικτή» και μιλούν για ανάμειξι. Είμαι έναντιον αυτού του χαρακτηρισμού ως γλωσσολόγος. Στην γλώσσα δεν έχουμε ανάμειξι. Όποιος μιλάει για ανάμειξι στην γλώσσα και για μεικτή γλώσσα λέω και στις παραδόσεις μου στους φοιτητές μου ότι έχει περίπου την ιδέα του «μίξερ» για την γλώσσα. Η γλώσσα δεν ανακατεύει, ή γλώσσα επιλέγει. Επιλέγει τα στοιχεία της, δημιουργεί συστήματα. Αυτή ή Νεοελληνική που έχει διαμορφωθεί ως προϊόν συνθέσεως της καθαρευούσης και της δημοτικής νομίζω ότι αποτελεί την σύγχρονη γλωσσική πραγματικότητα, και κάθε λύσι του γλωσσικού θα πρέπει να έχει ως βάσι αυτήν την Νεοελληνική Κοινή.

Αργότερα πάλι ο γλωσσολόγος καθηγητής, απαντώντας στις επικρίσεις που του έκαμε για τις απόψεις του αυτές ο όμοτιμος καθηγητής του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης κ. Ε. Κριαράς με το άρθρο του «Σωστή δημοτική και αντιρρήσεις αναχρονιστικές» («Τὸ Βῆμα» 15.5.1976), ξαναγύρισε στη θεωρία του («Ρεαλισμός και οὐτοπία στην γλώσσα», «Η Καθημερινή» 3, 4, 5 και 7.8.1976) και, αφού ρητά ξαναμίλησε για «συνάντησι καθαρευούσης και δημοτικής» και για «σύνοθεσί» τους (οί άραιογραφήσεις δικές του), ολοκλήρωσε αυτή τή θεωρία:

... ἂν δεχθοῦμε, λοιπόν, μιὰ τέτοια γλωσσική συνάντησι, δὲν μπορούμε ἀναφερόμενοι στὴν σύγχρονη γλωσσική πραγματικότητα νὰ μιᾶμε γιὰ καθαρεύουσα ἢ γιὰ δημοτικὴ (τὴν παλιὰ ἢ τὴν ρυθμισμένη δημοτικὴ), ἀλλὰ γιὰ μιὰ ἐνιαία γλωσσική μορφή, τὴν Νεοελληνικὴ Κοινή, πού, ὅπως εἴπαμε, εἶναι πέρα ἀπὸ τὰ ἀπλά συστατικά που τὴν αποτελοῦν, πέρα και πάνω ἀπὸ οποιαδήποτε καθαρεύουσα ἢ δημοτικὴ.

Στο μεταξύ, τὸ ὑπουργεῖο παιδείας ἔδωσε ἐντολή στὸ νεοϊδρυμένο ἐπιστημονικό του ὄργανο, τὸ Κέντρο Ἐκπαιδευτικῶν Μελετῶν καὶ Ἐπιμορφώσεως (ΚΕΜΕ), νὰ συντάξει μιὰ συνοπτικὴ Γραμματικὴ τῆς δημοτικῆς, πού θὰ κάλυπτε τὶς ἀνάγκες τῆς πρώτης γυμνασίου (καὶ ἴσως και τῶν τελευταίων τοῦ δημοτικοῦ). Όπως τὸ εἶχε δηλώσει ὁ τότε ὑπουργὸς παιδείας κ. Γ. Ράλλης, ἡ νέα αὐτὴ Γραμματικὴ θὰ βασιζόταν στὰ διδάγματα τοῦ Μανόλη Τριανταφυλλίδη, πού και Πρόεδρος τῆς παλιᾶς Ἐπιτροπῆς τοῦ 1938-1941 ὑπῆρξε και δικὴ του συνοπτικὴ Γραμματικὴ εἶχε τυπώσει. Ἡ νέα Ἐπιτρο-

πή, Σύμβουλοι τοῦ ΚΕΜΕ καὶ φιλόλογοι καθηγητές, μεῦ υπεράνθρωπες προσπάθειες καὶ σὲ συντομώτατο χρόνο σύνταξε τὴ γνωστὴ «Νεοελληνικὴ Γραμματικὴ», τὴν «Ἀναπροσαρμογή», ὅπως ὀνομάστηκε, τῆς «Μικρῆς Νεοελληνικῆς Γραμματικῆς» τοῦ Μανόλη Τριανταφυλλίδη. Μιὰ πενταμελὴς Ἐπιτροπὴ ἀπὸ ἀκαδημαϊκούς καὶ ὁμότιμους καθηγητὲς τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης ἐπόπτευσε τὴν ἐργασία τῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ ΚΕΜΕ, καὶ ἡ νέα αὐτὴ γραμματικὴ τυπώθηκε τὸ φθινόπωρο τοῦ 1976, παραδόθηκε στοὺς ἐκπαιδευτικούς καὶ στοὺς μαθητές, ἀλλὰ κυκλοφόρησε καὶ εὐρύτερα. Τὸ φθινόπωρο τοῦ 1977 τὸ βιβλίον ξανακυκλοφόρησε μεῦ κάποιες μικροδιορθώσεις καὶ συμπληρώσεις.

Μὲ ὅλα τὰ ἐγκώμια ποὺ ἔγραψε ὁ Τύπος, κανένας δὲν ἰσχυρίστηκε ὅτι ἡ μικροῦλα αὐτὴ Γραμματικὴ τῶν 255 σελίδων κλείνει μέσα της ὅλες τὶς λεπτομέρειες τῆς νεοελληνικῆς μας γλώσσας. Μιὰ πρώτη σύνθεση ἦταν, γιὰ νὰ ἀντιμετωπιστοῦν οἱ πρῶτες ἀνάγκες ὕστερα ἀπὸ τὰ νέα κυβερνητικὰ μέτρα. Ἐκεῖνο ὅμως ποὺ διαπιστώθηκε ἀπὸ τὶς πρῶτες ἡμέρες ποὺ κυκλοφόρησε ἡ γραμματικὴ ἦταν τὸ ξάφνιασμα ποὺ ἔνωσε ἡ νεοελληνικὴ οἰκογένεια, ὅταν ἀπροετοίμαστη χρειάστηκε νὰ μάθει πρῶτα αὐτὴ τὰ νέα διδάγματα καὶ ὕστερα νὰ τὰ μεταδώσει βοηθητικὰ στὸ νεαρὸ βλαστό. Καὶ μόνο αὐτό; Συνάδελφοί μας φιλόλογοι, ἀπόφοιτοι τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, μᾶς ἐκμυστηρεύτηκαν μέσα στὴν καρδιὰ τῆς Ἀθήνας μεῦ κάθε εὐλικρίνεια ὅτι πρώτη φορὰ διάβαζαν καὶ ἄκουγαν γιὰ διαφορὰ φθόγγων καὶ γραμμάτων, γιὰ τόσα καὶ τόσα πράγματα ποὺ δὲν τὰ εἶχαν ξανακούσει. Αὐτὰ ὅμως δὲν τ' ἀκούει τὸ αὐτὸ τοῦ γλωσσολόγου καθηγητῆ τοῦ ἀθηναϊκοῦ Πανεπιστημίου. Γι' αὐτὸ καὶ ἀνέλαβε ἱερὴ ἐκστρατεία κατὰ τῆς Γραμματικῆς τοῦ ΚΕΜΕ, γράφει ἐδῶ καὶ ἐκεῖ καὶ κάνει διαλέξεις ἐξαπολύοντας μύδρους ἐναντίον της. Ἐδῶ ὅμως τώρα μᾶς ἐνδιαφέρει ἡ βαθιὰ του πίστη στὴ θεωρία ποὺ τόσον καιρὸ τώρα ἀναπτύσσει. Μίλησε λοιπὸν τελευταῖα στὴν Ἑλληνικὴ Ἀνθρωπιστικὴ Ἐταιρεία, τύπωσε τὴν ὁμιλία του στὸν τόμο της «Ἀναζητήσεις» I., Ἀθήνα 1977, σ. 167-203, σκορπίζει τὰ ἀνάτυπα του *urbi et orbi* — καὶ ξαναδιαβάζει ὁ ἀναγνώστης ἀπὸ φωτοτυπία (σ. 172-173):

Ἔτσι, γιὰ νὰ ἐκφραστοῦμε διαλεκτικὰ, ἀπὸ δύο ἀντίθετες θέσεις φτάσαμε στὴν σὺν - θ ε σ ι, στὴν δημιουργία μιᾶς νέας γλωσσικῆς μορφῆς, τῆς Νεοελληνικῆς, ποὺ ὅπως κάθε προῖον συνθέσεως εἶναι, ὅπως ἔχω γράψει, «κάτι νέο καὶ πέρα ἀπὸ τὰ συστατικὰ ποὺ τὸ ἀποτελοῦν. Ἡ νεοελληνικὴ γλώσσα ὡς σύνθεσι κεῖται πέρα τῆς καθαρνοῦσης καὶ τῆς δημοτικῆς». ² Προέρχεται ἀπὸ τὴν σύνθεσι στοιχείων ποὺ ἔχουν ληφθῆ καὶ ἀπὸ τὶς δύο γλωσσικὲς μας μορφές μεῦ τὴν πιὸ χαρακτηριστικὴ γιὰ τὴν λειτουργία καὶ τὴν ἐξέλιξι

τῆς γλώσσας διαδικασία, τὴν ἐπιλογή. Τὸ ἔχω ξαναπεῖ: ἡ σύγχρονη Ἑλληνική, αὐτὴ ποὺ ἀντιεπισημονικὰ καὶ ἀνεπίτρεπτα χαρακτηρίζεται ὡς μεικτὴ, δὲν εἶναι ἀποτέλεσμα ἀνακατέματος, συμπτώσεων ἢ ἀναμείξεων — ἡ γλῶσσα δὲν εἶναι μίξερ, λέω στοὺς φοιτητὰς μου —, ἀλλὰ εἶναι προῖον συνθέσεως κατόπιν ἐσωτερικῆς ἐπιλογῆς τῶν δομικῶν στοιχείων (φωνολογικῶν, μὀρφολογικῶν, συντακτικῶν καὶ λεξιλογικῶν), ποὺ ἐξυπηρετοῦν καλύτερα καὶ οἰκονομικώτερα τὴν γλωσσικὴ ἐπικοινωνία τῶν Ἑλλήνων.

2. Βλ. τὰ ἄρθρα μου στὴν ἐφημ. «Καθημερινή» μὲ τίτλο «Πέρα τῆς Καθαρευούσης καὶ τῆς Δημοτικῆς» (Καθημερ. 12, 13 καὶ 16 Μαρτίου 1976) καὶ «Ρεαλισμὸς καὶ οὐτοπία στὴν γλῶσσα» (Καθημερ. 3, 4, 5 καὶ 7 Αὐγούστου 1976).

Τέτοια συνέπεια σὲ θεωρία ὁμολογῶ ὅτι σπάνια ἔχω συναντήσει. Ἐντεκα χρόνια εἶναι τώρα ποὺ ὁ γλωσσολόγος καθηγητὴς τοῦ ἀθηναϊκοῦ Πανεπιστημίου (ἀπὸ βοηθὸς τὸ 1967) διακηρύσσει καὶ ἐπαναλαμβάνει τὶς πεποιθήσεις του, παραπέμποντάς μας στὴ «Σύγχρονικὴ γραμματικὴ τῆς κοινῆς νέας ἑλληνικῆς» ὅπου ἀποτυπώνονται. Δὲν εἶναι διόλου σωστὸ ν' ἀγνοοῦμε τὰ διδάγματα αὐτῆς τῆς «Σύγχρονικῆς γραμματικῆς».

ΑΠΟ ΤΗ «ΣΥΓΧΡΟΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ
ΤΗΣ ΚΟΙΝΗΣ ΝΕΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ»

Ἡ «Συγχρονική γραμματική» ἀρχίζει μὲ πρῶτο κεφάλαιο τὶς ἀντωνυμίες. Ὁ ἀναγνώστης ποῦ θ' ἀναρωτηθεῖ γιὰ τὴν καινοτομία, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴν παράλειψη ἰδίως τῆς Φωνητικῆς, θὰ βρεῖ τὴν αἰτιολόγησιν τοῦ πράγματος στὸν Πρόλογο, σελ. 6:

Εἰς τὴν παροῦσαν γραμματικὴν, πιεζόμενοι ἀπὸ τὴν ἀνυπερβλήτων ἀνάγκην τῆς οἰκονομίας τοῦ χώρου, ὑπεχρεώθημεν εἰς τὴν πραγμάτευσιν τῶν κυριωτέρων μόνον κεφαλαίων. Δὲν ἐπεξετάθημεν εἰς τὸ ἄρθρον, τοὺς συνδέσμους, τὰ ἐπιφωνήματα ἢ, τὸ σπουδαιότερον, εἰς τὴν φωνητικὴν. Τὰ κεφάλαια αὐτά, μαζί μὲ τὰ ἀναφερόμενα εἰς τὴν παραγωγὴν καὶ τὴν σύνθεσιν, θὰ περιληφθοῦν εἰς μίαν δευτέραν ἔκδοσιν. Ἐπὶ τοῦ παρόντος τὸ βάρος ἔπεσεν εἰς τὸ ὄνομα καὶ τὸ ῥῆμα, τὰ ὅποια ἀποτελοῦν τὸν κορμὸν τῆς νεοελληνικῆς γραμματικῆς. Ἡ σειρὰ πραγματεύσεως τῶν κεφαλαίων, ἐξ ἄλλου, ἐπηγορεύθη ἐπίστε καὶ ἀπὸ τεχνικοῦς λόγους.

Ἡ οἰκονομία τοῦ χώρου ὅμως δὲν εἶναι σοβαρὸς λόγος γιὰ τὶς παραλείψεις αὐτές. Πρῶτα πρῶτα, λίγη οἰκονομία νὰ γινόταν στὶς ἀτέλειωτες ἀσκήσεις (πιάνουν 93 ἢ 97, δὲ θυμᾶμαι, ἀπὸ τὶς 262 σελίδες τοῦ βιβλίου, δηλαδὴ τὸ 1/3 καὶ πάνω), θὰ χωροῦσε τουλάχιστο τὸ ἄρθρο. Ὑστερα, μιὰ νέα γλώσσα διαμορφώθηκε, δὲν πρέπει ὁ ἀναγνώστης νὰ ξέρει πῶς προφέρονται οἱ φθόγγοι τῆς; Ἀκόμα, τὸ αἰώνιο τονικὸ ζήτημα οὔτε ἀναφέρεται καν. Ἀπλῶς, στὸν Πρόλογο καὶ πάλι, σ. 7, γενικότητες γιὰ τὴν ὀρθογραφία:

Τὸ γλωσσικὸν δίδαγμα «μία γλῶσσα, μία ὀρθογραφία» ἀποτελεῖ βασικὴν πίστιν μας καὶ τὸ ἐφηροῦσαμε καὶ ἐδῶ μὲ συνέπειαν. Εἶναι ἀντιεπιστημονικὸν καὶ ἀντιπαιδαγωγικὸν νὰ τηροῦμεν ἄλλην ὀρθογραφίαν διὰ τὴν ἀρχαίαν ἐλληνικὴν καὶ ἄλλην διὰ τὴν Κοινὴν νεοελληνικὴν. Αἱ προσπάθειαι μεταβολῆς καὶ ἀπλουστεύσεως τῆς ὀρθογραφίας, ὅταν δὲν γίνονται βάσει τῆς ἀρχῆς ποῦ ἀνεφέθη, ὀδηγοῦν εἰς ὀρθογραφικὸν χάος, καταστρεπτικὸν διὰ τὴν γλῶσσαν καὶ τὴν παιδείαν τοῦ ἔθνους.

— Γιά στάσου, ἐδῶ στή σελίδα 114 γράφει πολλά ἄλλα γιά τὰ ἐπίθετα, ἀλλά ἓνα μ' ἐνδιαφέρει τώρα, ὅτι δέχεται πῶς «σήμερα κινοῦνται γενικῶς ὡς τρικατάληκτα σέ -ος, -η, -ο ἢ -ος, -α, -ο ἀναλόγως (ἀξιόλογος, -η, -ο προαιώνιος, -α -ο κλπ.)». Τότε λοιπόν, ἂν χρησιμοποιοῦσῶ τὸ *ιδανικόν* πού εἶπες μὲ ἓνα τέτοιο ἐπίθετο, πῶς θὰ πῶ; «τὸ *ιδανικόν* μας εἶναι *προαιώνιος*»; ἔτσι θὰ πῶ; Κι ὕστερα, τί βλέπω; Γιά κοίταξε ἐδῶ αὐτὸ τὸ βιβλίον τοῦ γλωσσολόγου καθηγητῆ («Μὲ ἀνοιχτὰ χαρτιά — καὶ βιβλία» δὲν εἶπες;), «Νεωτέρα Γλωσσολογία», καὶ διάβαζε μαζί μου: «διανοίγονται νέες προοπτικὲς καὶ εὐρὸ πεδίο ἐρεύνης» (σ. 16), «ἀλλὰ παρέσχε ἀπλῶς τὸ πρότυπο μιᾶς μεταδομήσεως» (34), «ἡ γλῶσσα ἀποτελεῖ ὄργανο ἐπικοινωνίας καὶ μέσο ἐκφράσεως» (46), «τὸ β' ἐπίπεδο δομῆς τῆς γλώσσης» (55). Τί εἶναι ὅλες αὐτὲς οἱ λέξεις *πεδίο*, *πρότυπο*, *ὄργανο*, *μέσο*, *ἐπίπεδο*; Οὔτε ὁ ἴδιος σὲ δικά του γραπτὰ, ὑψηλῆς μάλιστα στάθμης, δὲν τὰ χρησιμοποιοεῖ μ' ἓνα -ν γιά «λόγους ὑφολογικούς»;

Ἐπὶ δὲ καὶ κάτω ποῦ νὰ τὸν πιάσεις τὸν ἀναγνώστη. Ἐκεῖ ἀκριβῶς πού βρίσκεται στή σ. 63 βλέπει ἀμέσως κάτω ἀπὸ τὰ γραφόμενα γιά τοὺς «ὑφολογικούς λόγους» τοῦτο δῶ:

§ 67. Τὰ οὐδέτερα *ἄλογον*, *βούτερον*, *ὄνειρον* καὶ *πρόσωπο* — στὸν προφορικὸ λόγον καὶ στήν λογοτεχνία — σχηματίζουν καὶ ἀνισοσύλλαβον πληθυντικὸ (μὲ ὀδοντική παρέκτισι -τ-): τὰ *ἀλόγιατα*, *βουτέρωτα*, *όνειρωτα*, *προσώπατα* (σχηματίζουν ὁμῶς τὴν γεν. πληθ. πάντοτε κατὰ τὰ ἰσοσύλλαβα).

καὶ βάζει τίς φωνές:

— Μὰ αὐτὸς μιλάει γιά ἀκρότητες καὶ ἰδιωματισμούς τοῦ Τριανταφυλλίδη, καὶ διδάσκει μὲ ἀριθμημένον παράγραφο αὐτὰ τὰ πράγματα, κάτω μάλιστα ἀπὸ τὰ «περὶ ὕψους» ὕψους; Δὲ βλέπει πῶς ἡ Γραμματικὴ τοῦ ΚΕΜΕ τὰ ἔδωξε καὶ δὲ βλέπει μὲ τί ἡρεμία καὶ μὲ τί διακριτικότητα, θὰ ἔλεγα, ἡ κρατικὴ Γραμματικὴ τοῦ 1941 οἰκονομεῖ τὸ πρᾶγμα μὲ στοιχεῖα τῶν 8 στιγμῶν; Ἴδου:

Τὸ *όνειρον* σχηματίζει στήν ποιητικὴ προπάντων γλῶσσα τὸν πληθυντικὸν σὲ -ατα, -άτων:

Ἐδῶ ὁ Χριστὸς στὰ ὄνειρατα σ' ἐσένα κατεβαίνει. (Σολωμός)

Κι ἐσεῖς μὲ τὰ χρυσὰ φτερά, | ὄνειράτά μου, ἐλάτε. (Βαλαωρίτης)

(σελ. 249), καὶ τίποτε ἄλλο. Τί διδασκαλίες εἶναι αὐτὲς τῆς «συγχρονικῆς»;

Ἐδῶ παρακάλεσα τὸν ἀναγνώστη νὰ ἡρεμήσει, ἔχει καὶ ἄλλα πολλὰ τέτοια νὰ δεῖ, ἀλλὰ αὐτὸς τίποτε. Μιὰ ἀνοίγει ἐδῶ, μιὰ ἐκεῖ τὸ βιβλίον τῆς «συγ-

χρονικῆς». Πετιέται στὴ σελ. 119, βλέπει ἓνα δίδαγμα, στὴν ἀρχὴ σκέφτεται λίγο, μὰ ὕστερα ἀνάβει:

143. Μερικά ἐπίθετα σὲ -ύς, πού χρησιμοποιοῦνται κυρίως στὴν γλῶσσα τῆς ἐπιστήμης, τῆς δημοσιογραφίας κλπ., διατηροῦν τὴν παλιὰ κλίσι τῶν ἐπιθέτων τῆς κατηγορίας αὐτῆς. Τέτοια εἶναι τά: βραχύς, δοιμύς, εὐθύς, εὐρύς, θρασύς, ὀξύς,

— Σύμφωνα, λέει ὁ ἀναγνώστης, νὰ υἰοθετηθοῦν κάποτε τὰ ἐπίθετα αὐτά, λέμε «τοῦ παχέος ἐντέρου», «τοῦ εὐρέος φάσματος» κτλ., ἀλλὰ ἐδῶ, ἐδῶ: «διατηροῦν τὴν παλιὰ κλίσι». Τί θὰ πεῖ αὐτό; ὅτι μένουν παλαιόκλιτα; Τότε ὅμως μὲ τί σθένος φωνάζει στὴν αἴθουσα τῆς Ἑλληνικῆς Ἀνθρωπιστικῆς Ἑταιρείας ὁ θορυβοποιὸς καθηγητὴς καὶ τὰ βάζει μὲ τὴ Γραμματικὴ τοῦ ΚΕΜΕ, πού ὀνομάζει τὰ θηλυκὰ ἐγκύκλιος, μέθοδος κτλ. ἀρχαιοκλιτα; Τὰ δικὰ του εἶναι σύκα, καὶ τῶν ἄλλωνῶν καρύδια; Καὶ βλέπω ξαναφωνάζει στὴν Ἑταιρεία (σ. 175), ἐπειδὴ ἡ Ἐπίσημη Σχολικὴ Γραμματικὴ, λέει, ἡ ΕΣΓ δὲν εἶναι «συγχρονικὴ», σ' αὐτὴν

Μεθοδολογικὰ ὑπάρχει σύγχυσι μεταξὺ συγχρονικῆς καὶ διαχρονικῆς/ἱστορικῆς ἐξετάσεως τῶν γραμματικῶν δομῶν, πρᾶγμα πού εἶναι φανερό στὴν ὀρολογία, στὶς ἔννοιες καὶ στὴν περιγραφὴ τῶν γραμματικῶν φαινομένων. Ἔτσι σὲ μιὰ συγχρονικὴ περιγραφὴ τῆς Νεοελληνικῆς — πού ὑποτίθεται ὅτι εἶναι ἡ ΕΣΓ — γίνεται συχνὰ λόγος γιὰ ἀρχαϊκὰ κλίσεις, γιὰ ἀρχαιοκλιτα, γιὰ λόγια στοιχεῖα, γιὰ μακρὰ καὶ βραχέα φωνήεντα κ.τ.ῶ.

Δὲν ἀνοίγει τὰ δικὰ του, τὴ «Συγχρονικὴ» του στὴ σελ. 135, ὅπου ἀναφέρονται τὰ ἴδια;

β) ἂν ἔχη ε ἢ ο καὶ μετὰ ἀπ' αὐτὰ δύο ἢ περισσότερα σύμφωνα ἢ ἓνα διπλὸ σύμφωνο (ζ, ξ, ψ) — τότε τὰ ε, ο θεωροῦνται, γιὰ λόγους ἱστορικούς, ὡς «θέσει μακρά»

Καὶ ποῖο διπλὸ ζ ὁ γλωσσολόγος, ὅταν καὶ ἡ καθαρεύουσα ἀκόμα τὸ ἔχει μονὸ φθόγγο;

Ἔστερα ἀπὸ μικρὴ παύση βλέπω τὸν ἀναγνώστη νὰ σταυροκοπιέται μιὰ μὲ τὸ δεξί, μιὰ μὲ τὸ ἀριστερό, τρίτη καὶ μὲ τὰ δυὸ μαζί: ἔβλεπε τὰ κατεβατὰ τῶν σχηματιστικῶν παραδειγμάτων, ὁ αἰὼν καὶ ὁ αἰώνας μαζί, μὲ κοινὸ πληθυντικὸ (86), καὶ ἀπὸ κάτω μιὰ σημείωση:

καυτά προβλήματα τῆς γλώσσας μας, ξανακραυγάζει ὁ ἀναγνώστης. Ἐδῶ ἡ κίνηση ἢ ἡ ἀκίνησις τοῦ τόνου τῶν ὀνομάτων μας δὲν ἐξαρτᾶται πιά ἀπὸ τὴ φύση καὶ τὴ λειτουργία τῶν λέξεων μέσα στὸ λόγο παρά ἀπὸ τὸν παρά, ἀπὸ τὶς ἀποδοχῆς ἢ ἀπὸ τοὺς βαθμοὺς τῶν ὑπαλλήλων (φύλαγε, Κύριε), ἀπὸ τὴ διάκριση ἀνάμεσα στὸ χωραφάκι τοῦ ἰδροκοπημένου ἀγρότη μας καὶ στὸ κτῆμα τοῦ τσιφλικᾶ. Κοινωνικὲς διακρίσεις στὴ γλώσσα, ὅταν ὄχι ἄλλοι παρά οἱ ἴδιοι οἱ θεωρητικοὶ τοῦ κομμουνισμοῦ ἐπαψαν ἀπὸ 25 καὶ πάνω χρόνια τώρα νὰ θεωροῦν τὴ γλώσσα στοιχεῖο πού ἀλλάζει μὲ τὴ μεταβολὴ τοῦ κοινωνικοῦ καθεστῶτος... Τώρα λοιπὸν πρέπει κι ἐγὼ νὰ προσέχω, ὅταν εἶναι νὰ μιλήσω γιὰ ἓνα οἰκοδόμημα, νὰ μετράω πατώματα καὶ νὰ λέω ἀνάλογα: τοῦ δεκαωροφου μεγάρου ἀπὸ τὴ μιὰ καὶ τοῦ διώροφου σπιτιοῦ ἀπὸ τὴν ἄλλη — τότε ὅμως δὲ νομίζω πὼς μιλοῦμε γιὰ ὕψος παρά γιὰ ὕψος, ἓνα ὕψος δυσθεώρητο, ὁμολογῶ, γιὰ τὸ δικό μου τὸ ἀπλοϊκὸ μυαλό.

«ΣΥΓΧΡΟΝΙΚΗΣ» ΣΥΝΕΧΕΙΑ — ΚΑΙ ΠΡΟΣΩΡΙΝΩΣ ΤΕΛΟΣ

Καθώς ο αναγνώστης διάβαζε αυτά τὰ πράγματα, τὸ μάτι του ἔπεσε στὴ σελίδα 80:

§ 90. Στὴν ὀνομαστικὴ πληθυντικῶν τῶν θηλυκῶν χρησιμο-
ποιεῖται συχνὰ τὸ ἄρθρο αἰ, ἰδίως ὅταν ὑπάρχη φόβος συγχύ-
σεως.

ἢ φιλόλογος — αἰ φιλόλογοι (γιατί και: οἱ φιλόλογοι)

ἢ ὑπάλληλος — αἰ ὑπάλληλοι (γιατί και: οἱ ὑπάλληλοι) κλπ.

— "Α, ὥστε ἔτσι, ἔ; Για τὸ χατίρι δηλαδὴ τῶν φιλολόγων (σὲ ποιὸ γέ-
νος τὸ εἶπα; ὄχι, νὰ μοῦ ἀπαντήσεις), γιὰ χάρη τῶν ὑπαλλήλων (δὲν ἀπαντᾷς·
τίνος γένους εἶναι ἐδῶ ἡ γενικὴ;) θὰ ξαναζωντανέψουμε τώρα στὴ «συγχρο-
νικὴ Νεοελληνικὴ» μας τὸ ἄρθρο αἰ; "Ε; "Αμ, τώρα καταλαβαίνω γιατί παρα-
λείπεται τὸ ἄρθρο ἀπὸ τὴ διδασκαλία τῆς συγχρονικῆς: γιατί δὲν ἦταν δυνα-
τὸ νὰ γραφεῖ σὲ πίνακα πληθυντικὸς οἱ και αἰ στὸ θηλυκὸ, ἐνῶ ἐδῶ τὰ στρί-
μωξε, και νὰ, βλέπω και σὲ μιά, σὲ δυὸ ἀσκήσεις τῆς σ. 83 *Αἰ ἐπιστήμονες,*
Αἰ φιλόλογοι. "Ὡστε αὐτὸ τὸ νόημα εἶχαν οἱ δικαιολογίες τοῦ Προλόγου ποῦ
τὶς ἀνάφερες πρὶν μὲν ἐγὼ στὴν ὑπόθεση — και τώρα τὶς βλέπω: «... Δὲν ἐ-
πεξετάθημεν εἰς τὸ ἄρθρον...»...

Ἐδῶ ὅμως ποιὸς εἶδε τὸ Θεὸ και δὲ φοβήθηκε. "Αστραψαν τὰ μάτια
τοῦ ἀναγνώστη, πῆραν μιὰ ἀγριὰδα φοβερὴ — και ἀρχίζει νὰ μοῦ ψέλνει ἐ-
μένα τὸν ἀναβαλλόμενον:

— Δὲ μοῦ λές, φιλαράκο, ποιὸς ἀπὸ τοὺς δυὸ σας μὲ δουλεύει τώρα, ὁ
γλωσσολόγος τοῦ Ἀθήνησι ἢ ἡ ἀφεντιά σου; Τί εἶναι αὐτὰ τὰ δυὸ ἀποσπά-
σματα ποῦ ἔβαλες ἀρχὴ ἀρχὴ ἐδῶ παρουσιάζοντας τὴ «συγχρονικὴ»; Μὴν
κάνεις πὼς δὲν καταλαβαίνεις, ἐννοῶ ἐκεῖνο ἐκεῖ ποῦ ἀρχίζει μὲ τὸ «Εἰς τὴν
παροῦσαν γραμματικὴν, πιεζόμενοι ἀπὸ τὴν ἀνυπέρβλητον ἀνάγκην τῆς οἰ-
κονομίας τοῦ χώρου...» και ἐννοῶ και τὸ ἄλλο, ἐκεῖνο ποῦ ἀρχίζει «Τὸ γλωσ-
σικὸν δίδαγμα "μία γλῶσσα μία ὀρθογραφία" ἀποτελεῖ βασικὴν πίστιν μας
και τὸ ἐφηρμόσαμεν...». Και σὲ ρωτῶ, και ζητῶ ἀπάντηση χωρὶς περιστρο-
φές, εἶναι αὐτὸ καθαρὴ, καθαρὸτατη καθαρεύουσα, ναὶ ἢ ὄχι;

— «Καθαρὴ, καθαρὸτατη, δὲν ξέρω· μιὰ φορὰ, καθαρεύουσα εἶναι.

— Θαυμάσια. Τότε λοιπόν, ποῦ πάει ἡ «συγχρονική Νεοελληνική», τί γίνονται τὰ διδάγματα γιά τή «σύνθεσι», τήν «ἐπιλογή», ποιὰ εἶναι ἡ νέα μας γλώσσα ἡ «πέρα τῆς καθαρευούσης καί τῆς δημοτικῆς»; Ἔ;

— Κοίταξε, οἱ Πρόλογοι συνήθως γράφονται...

— Εἶσαι μὲ τὰ καλά σου; Πρόλογος σὲ καθαρεύουσα καί διδάγματα στὴ «συγχρονική»; Τότε τί ἔγινε ἡ περίφημη «συνάντησι» καθαρεύουσας καί δημοτικῆς, ποῦ ἔγινε ἐπιτέλους;

— Ποῦ θές νὰ ξέρω. Ἴσως ἐκεῖ, στὴν Ἰπποκράτους 33, Ἀθήνα τ.τ. 144, ὅπου τὸ Γλωσσολογικὸ Σπουδαστήριον τοῦ Ἀθηνῆσι.

— Τὸ ρίχνεις στὸ ἀσταῖο, ἀλλὰ σοῦ χρειάζεται κι ἐσένα, κύριε συνένοχε.

— Ἐγὼ τί φταίω;

— Ρωτᾶς; Ἐντεκα χρόνια τώρα, λές, τὰ ξέρεις καί τὰ σκεπάζεις. Καί θαρρῶ πὼς κάτι σκεπάζεις καί στὴν κυριολεξία, γιά πάρε τὸ χέρι σου ἀπὸ τὸν Πρόλογο λιγάκι, νὰ δῶ:

*διὰ τὰ ὑπάρχη ἁρμονία μεταξὺ τοῦ
ἀντικειμένου τοῦ βιβλίου καί τῆς γλώσσης αὐτοῦ, ἐχρησιμοποιή-
σαμεν ὡς γλώσσαν τοῦ βιβλίου τὴν Κοινὴν αὐτὴν νεοελληνικὴν
καί ὄχι τὴν συνήθη, ἔστω καί ἀπλουστέραν, ἐπιστημονικὴν γλώσ-
σαν, εἰς τὴν ὁποίαν γράφονται καί αἱ γραμμαὶ αὐταί. Διὰ τοῦ
τούτου αὐτοῦ θὰ βοηθηθῇ εἰς τὴν χρῆσιν τοῦ βιβλίου καί μία
μεγάλῃ μερὶς ἐκ τῶν ἀναγνωστῶν (οἱ μαθηταὶ τῶν σχολείων,
οἱ ξένοι σπουδισταὶ κ.ἄ.).*

Ἀχά, ὥστε ἔτσι, «αἱ γραμμαὶ αὐταί» λοιπόν εἶναι ἀπὸ ἄλλο ἀνέκδοτο, καί ἡ θεωρία τῆς «συγχρονικῆς» ἦταν στάχτη στὰ μάτια μας. Μωρὲ μπράβο! «Ἐπιστήμη» νὰ σοῦ πετύχει! Μὰ ἐδῶ, κύριε, δὲν εἶναι ἐρμηνεῖα γλωσσολογικοῦ φαινομένου, νὰ πεῖς ἐσὺ τὴ γνώμη σου, ὁ ἄλλος μὴν ἄλλη· ἐδῶ ἀναπτύσσεται ὀλόκληρη θεωρία (κόντεψα νὰ πῶ θρησκεία) γλωσσική, καί τὸ βλέπεις ἀσήμαντο ποῦ δὲν τηρεῖ τὴ θεωρία αὐτὴ ὁ ἴδιος ὁ κήρυκας τῆς; Αὐτὸ εἶναι ζήτημα ἠθικῆς τάξεως...

— Ὅχι καί ἠθικῆς· ἐπιστημονικῆς νὰ πεῖς, ναί.

— Σὲ φοβίζουν, βλέπω, οἱ κυριολεξίες, ἀλλὰ μὴν ξεφεύγεις, ἐδῶ: εὐαγγελίζεσαι καινὴ διδαχὴ καί τὴν καταπατᾶς ὁ ἴδιος· ποιὸν νομίζεις ὅτι ξεγελάς μὲ τὸ κουτόχορτο ποῦ πᾶς νὰ τὸν ταῖσεις; Μᾶς τριβελίζεις τὸ μυαλό ἐντεκα χρόνια τώρα μὲ τὴ «συγχρονική» σου, δηλαδὴ φόρτωσες καλὰ καλὰ στὴ ράχη τῆς δημοτικῆς ὅ,τι εἶχες καί δὲν εἶχες ἀπὸ τὴν καταρρέουσά σου, καί «αἱ γραμμαὶ αὐταί» εἶναι πιά ἄλλο παραμῦθι, εἶναι γιά τὴν «ἐπιστήμη» σου, δὲν εἶναι γιά μᾶς τὸν «πτωχὸν λαόν». Ἔτσι δικαιολογήθηκε κι ὁ παπᾶς στὴν πρεσβυτέρα του...

— "Άσε τώρα τὸν παπά, στὸ θέμα μας σὲ παρακαλῶ.

— στὸ θέμα εἶμαι, πού τοῦ 'πε πὼς δὲ συνταιριάζεται νὰ κηρύσσει νη-
στεία καὶ ὁ ἴδιος νὰ τρώει κρέας: «Αὐτά, παπαδιά μου, εἶναι γιὰ τὸν ἄλλο
κόσμο, ὄχι γιὰ μᾶς». Καὶ βλέπω πὼς δὲ σοῦ κάνει διόλου ἐντύπωση τὸ πόσο
«περίτεχνα» πάει νὰ σκορπίσει ὁ «ἐπιστήμονας» τὸ κουτόχορτο στὰ προβα-
τάκια του.

— Τί ἐννοεῖς;

— Θὰ σοῦ ἔλεγα τώρα, ἀλλὰ ξαναδιάβαζε μαζί μου ἀπὸ τὸ τελευταῖο
κομμάτι: «... καὶ ὄχι τὴν συνήθη, ἔστω καὶ ἀπλουστεράν, ἐπι-
στημονικὴν γλώσσαν...». Σὲ «ἀπλουστεράν» λοιπὸν καθαρεύουσα γράφονται
«αἱ γραμμαὶ αὐταί»...

— Τρεῖς φορές τό 'πες λάθος, «αἱ γραμμαὶ αὐταί» γράφει ὁ ἄνθρωπος.

— τόσο ξέρει καὶ τὴ σωστὴ καθαρεύουσα, τὸ ἴδιο καὶ μὲ τὸ «Διὰ τοῦ
τρόπου αὐτοῦ» ἀντὶ «Διὰ τοῦ τρόπου τούτου» καὶ ἄλλα του «ὧν οὐκ ἔστιν
ἀριθμὸς», λοιπὸν ὄχι μόνο καθαρεύουσα παρὰ «ἀπλουστεράν», πού σημαίνει
πὼς μᾶς κάνει καὶ χάρη, πὼς ὑπάρχει φυσικὰ καὶ «συνθετωτέρα», καὶ ἀσφα-
λῶς καὶ ἄλλη «συνθετωτάτη» γλώσσα, ἀλλὰ αὐτὴ εἶναι «ἐπιστημονικὴ».
Στὸ μεταξὺ ἡ «συγχρονικὴ», πού γιὰ τὴν παρουσιάσῃ της ἐδῶ ξόδεψες τόσο
χῶρο, πάει περίπατο. *Ακουγα τὴ λέξη ἐπιστήμη καὶ τρόμαξα..

— *Ἄν ἤθελες νὰ συζητήσουμε ψύχραιμα...

— Τί ψύχραιμα, καημένε; *Εγὼ δυὸ κουβέντες θὰ σοῦ πῶ κι ἔφυγα (θὲς
κιάλας νὰ μὲ ξεφορτωθεῖς): *Ἡ κηρύσσεις κάτι νέο καὶ τὸ ἐφαρμόζεις πρῶ-
τος ἐσὺ (σὰν πολὺ ἀφελὲς τὸ αἶτημα, ἔ;) ἢ ἄσε τώρα τὰ καινὰ δαιμόνια.
Κι ὅταν κηρύσσεις μὲ τέτοια ζέση, μὲ τέτοια φορτικότητα ἕνα εὐαγγέλιο,
κοίτα νὰ τὸ δώσεις ὀλοκληρωμένο. Γιατὶ, μὰ τὴν ἀλήθεια, ἐνῶ ξέρω — καὶ
ξέρεις — τί σημαίνει νὰ δώσεις δευτέρη ἐκδοσὴ ἑνὸς ἔργου, ὅμως ἐμένα ἐ-
κεῖνες ἐκεῖ οἱ ὑποσχέσεις τοῦ Προλόγου, Προλόγου νέας διδαχῆς, «Τὰ κεφάλαια
αὐτὰ (ἦτοι τὸ ἄρθρον, τοὺς συνδέσμους, τὰ ἐπιφωνήματα, τὴν φωνητικὴν)
μαζὶ μὲ τὰ ἀναφερόμενα εἰς τὴν παραγωγὴν καὶ τὴν σύνθεσιν» νὰ τὰ περιλά-
βει ἡ «συγχρονικὴ» «εἰς μίαν δευτέραν ἐκδοσιν», πολὺ μοῦ φέρνουν στὴ φαν-
τασία τὸν ἀπίθανο ἐκεῖνο κήρυκα μιᾶς νέας θρησκείας, πού θὰ ἔλεγε στὸ ποί-
μνιό του: «Ταῦτα πρὸς τὸ παρόν· τὰ περὶ κλοπῆς, φόνου, ληστείας, ψευδο-
μαρτυρίας καὶ μοιχείας θὰ τὰ εἴπωμεν εἰς μίαν δευτέραν παρουσίαν»...

* * *

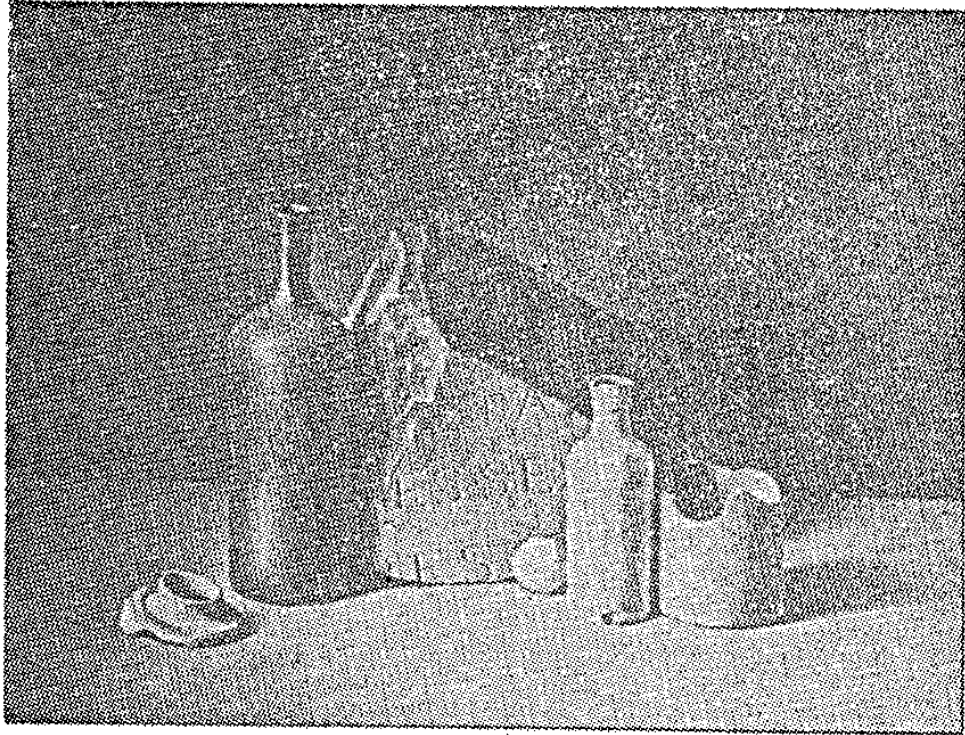
Ὁ σοβαρὸς καὶ ἐνδεχομένως βλοσυρὸς ἀναγνώστης, ὁ συνηθισμένος σὲ
ἄλλου εἶδους παρουσιάσεις καὶ κριτικὲς βιβλίων, ἂς συγχωρήσει, ἂν θέλει,

αὐτὴν ἐδῶ τῇ «φαιδρῇ» καὶ ἀνορθόδοξῃ — ὁ παράσιτος συναναγνώστης του ἤρθε αὐτόματος καὶ αὐτόκλητος κι ἔκατσε πάνω στὴ γραφομηχανή. Νομίζω ὅμως ὅτι μπορεῖ, ἂν θέλει, νὰ κάνει μόνος του τὴ σοβαρὴ κριτικὴ, ἂν μὲ πιστέψει βέβαια ὅτι ὅλα ὅσα παραθέτω ἀπὸ τὴ «συγχρονικὴ» εἶναι αὐτούσια. Ἄλλωστε, αὐτὴ τὴ δουλειὰ τὴν ἔκαμαν στὴν ὥρα τους δυὸ ἐξαίρετοι ξένοι Νεοελληνιστές, οἱ κ.κ. Hans Ruge, ὑφηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Στοκχόλμης (στὸ περιοδικὸ «Kratylos» XII, τεύχ. 2, 1967, 172-176), καὶ Hans Eideneier, καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Κολωνίας, συνεργάτης παλιότερα τῆς «Καθημερινῆς» (στὸ περιοδικὸ «Byzantinische Zeitschrift» 62, 1969, 83-86). Ὅση κατανόηση κι ἂν θέλησαν νὰ δείξουν γιὰ τὴ νέα θεωρία, δὲν μπόρεσαν νὰ κρύψουν, μαζὶ μὲ πάμπολλες ἐπὶ μέρους παρατηρήσεις (γιὰ ἀσυνέπειες, ἀντιφάσεις κτλ.) ποὺ κάνουν στὶς κριτικὲς τους, τὴν προσωπικὴ τους γνώμη: «Χάνει κανεὶς τὸ ἔδαφος κάτω ἀπὸ τὰ πόδια», γράφει ὁ κ. Ruge, «τολμῶ ν' ἀμφισβητήσω ἂν μιὰ τέτοια Κοινὴ, ποὺ ἀποτελεῖ ἀπλή ἐπιπόνηση, εἶναι διδάξιμη», σημειώνει ὁ κ. Eideneier. Ἐδῶ πάλι, ἄλλος ἀναγνώστης θὰ ἔλεγε ἴσως πὼς δὲν ταιριάζει σὲ Ἕλληνα νὰ ἐπικαλεῖται ἐπικρίσεις ξένων γιὰ συμπατριώτη του (τὸ φιλότιμο...). Θὰ ἀπαντοῦσα ὅτι τὸ κάνω μὲ πολλὴ μου δυσφορία, μὲ τὴν ἀνάπτυξη ὅμως ποὺ ἔχουν πᾶρει τώρα στὸ ἐξωτερικὸ οἱ νεοελληνικὲς σπουδὲς δὲν ὑπάρχουν πιά Ἕλληνες καὶ ξένοι, ὑπάρχουν ξένοι ποὺ ξέρουν τὰ νεοελληνικά μας καλύτερα ἀπὸ μᾶς, καὶ ἐπιτέλους ἡ ἐπιστήμη δὲν ξέρει ἀπὸ «ἐντοπιότητες» παρὰ μόνον τὴν ἀλήθεια. Ἄλλωστε ἰσχύει καὶ γιὰ τὰ νεοελληνικά μας ὅ,τι ὁ Ἰσοκράτης ὄριζε γιὰ τὴν ἐλληνικὴ παιδεία. Τὸ θέμα ὅμως εἶναι ἄλλο: ὁ γλωσσολόγος καθηγητῆς τοῦ ἀθηναϊκοῦ Πανεπιστημίου διάβασε στὴν ὥρα τους τίς κριτικὲς αὐτές, εἶδε τίς ἀντιδράσεις ποὺ προκάλεσε ἡ «συγχρονικὴ» του καὶ ὄχι μόνον δὲ θέλησε νὰ ξαναδεῖ τὰ πράγματα παρὰ καὶ συνεχίζει καὶ ἐπαναλαμβάνει τὰ διδάγματα καὶ προκαλεῖ καὶ ἀπαιτεῖ (ἔτσι: « ν ᾶ ἀ π α ι τ ῆ σ ω » γράφει στὴν ἐκδοσὴ τῆς «Ἑλληνικῆς Ἀνθρωπιστικῆς Ἑταιρείας»). Δικαίωμά του, δημοκρατία ἔχουμε (κοντεύουμε μάλιστα νὰ σκάσουμε), φιλόξενες αἴθουσες βρίσκει ὅσες θέλει μέσα στὴν Ἀθήνα, μπορεῖ νὰ λέει καὶ νὰ γράφει ὅ,τι θέλει κατὰ τῶν μέτρων ποὺ θέσπισε μιὰ κυβέρνησις καὶ ποὺ ψήφισε μιὰ ὀλόκληρη Βουλὴ. Νὰ ἔχει ὅμως καὶ τὰ λεγόμενα φόντα, νὰ μπορεῖ ν' ἀντιπαρατάξει στὸ στόχο του, στὴ Γραμματικὴ τοῦ ΚΕΜΕ, θέσεις γερὲς κι ἀτράνταχτες κι ἐπιστημονικὲς, καὶ ὄχι τίς ἀστειότητες ποὺ εἶδαμε. Κι ἂν αὐτὰ ἐδῶ τοῦ φαίνονται αὐστηρὰ καὶ ἴσως καὶ ἄδικα, ἄς ἀκούσει καὶ πάλι τὴν πολὺ ἥπια, τὴν πολιτισμένη ἐπίκριση ποὺ τοῦ ἔγραψε ὁ κ. Ruge, μιὰ διαπίστωση ποὺ εὐχαρίστως θὰ τὴ συνυπέγραφα: «Τὰ μειονεκτήματα τῆς («συγχρονικῆς») γραμματικῆς πρέπει νὰ τὰ ἀποδώσουμε μᾶλλον στὴν ἀπιθανότητα τοῦ θέματος παρὰ σὲ συγγραφικὴ ἀδεξιότητα». «Κατὰ τὰ ἄλλα», οἱ σημειώσεις αὐτὲς σταματοῦν ἐδῶ· τὰ βιβλία,

μισά χρησιμοποιημένα, μισά άχρησιμοποίητα, κλείνουν, και ειλικρινής επιθυμία μου είναι να μη χρειαστεί να τὰ ξανανοιξω. Γιατι τότε θα άναπηδήσουν από αυτά πολλά έρωτήματα. Άδυσώπητα και πολύ δυσάρεστα.

*

‘Ο άναγνώστης πήρε ίσως μιá κάποια γεύση από τήν ποιότητα και από τήν «έπιστημονικότητα» του πολέμου που γίνεται κατά τής δημοτικής, ενός πολέμου που έτσι ή άλλιώς έπηρεάζει και πρόσωπα και ύπηρεσίες. ‘Η όργανωμένη αντίδραση προέρχεται από εκεί που τò είδαμε. ‘Υπάρχουν βέβαια και κάποιοι άνοργάνωτοι, έλεύθεροι σκοπευτές, που ρίχνουν κι αυτοί είτε τήν τρακατρούκα τους είτε με τò νεροπίστολό τους. ‘Ισως να μᾶς άπασχολήσουν στο μέλλον.

ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΠΑΡΑΤΡΑΓΟΥΔΑ

Στο περιοδικό «ή λέξη» («μάης '85», αρ. τεύχ. 44, σελ. 423-431) δημοσιεύεται η μελέτη του κ. Διονύση Σαββόπουλου «Τά Έλληνικά ως τραγούδι». Τη μελέτη του αυτή ο κ. Σαββόπουλος (από δω και κάτω: «ο κ. Δ.Σ.») την είχε ανακοινώσει ως εισήγηση στο «Δημόσιο διάλογο για τη γλώσσα», που είχε οργανώσει το ΚΚΕ εσ. στις 19.1.1985, στο κλειστό γυμναστήριο του «Μίλωνα» της Νέας Σμύρνης.

Ξεκινώντας από την άποψή του ότι «...μόνον ή ελληνική γλώσσα είναι τραγούδι, επειδή μόνον ή ελληνική γλώσσα έχει συνείδηση τού έαυτού της ως τραγουδιού», ο κ. Δ.Σ. επιχείρησε στην ομιλία του και ξαναεπιχειρεί και τώρα να δείξει ότι «Τό άποτύπωμα αυτής τής συνείδησης είναι οί τόνοι καί τά πνεύματα τών 'Αλεξανδρινών». Με «γραφίστικη άναπαράσταση τών διαγραμμάτων πού παρουσίασε ό παλμογράφος» σ' ένα στούντιο, όπου ο κ. Δ.Σ. έκαμε τα πειράματά του, με αποσπάσματα από τραγούδια που ακούστηκαν εκεί και γράφονται εδώ στο περιοδικό, ακόμα και με τη φωνή του ποιητή Εμπειρίκου (εκεί· στο περιοδικό απλώς

γράφεται: 'Ο Έμπειρικός διαβάζει Έμπειρικό: Εἰς τὴν ὁδὸν τῶν Φιλελλήνων), προσπάθησε να πείσει – και, καταπῶς φάνηκε, έπεισε πολλούς – για το ότι και στο τραγούδι μας και στην καθημερινή μας ομιλία το ανεβοκατέβασμα της φωνῆς μας σε (μετρημένα από τον κ. Δ.Σ.) ντεσιμπέλ και χιλιοκύκλους οφείλεται στο είδος του τόνου ή του πνεύματος που παίρνουν οι λέξεις στα γραπτά μας, δηλαδή στην ὀξεῖα, στη βαρεία, στην περισπωμένη, στη ὀασειά και στην ψιλή, ή και στο συνδυασμό πνευμάτων και τόνων. «Παρατήρησα λοιπόν» – είναι το κυριότερο και το καιριότερο συμπέρασμα της ομιλίας (και της μελέτης, τώρα) του κ. Δ.Σ. – «ὅτι μιά φράση πού θά ἀποτελεῖτο ἀπό λέξεις καί μέ τούς ἐννέα συνδυασμούς τόνων καί πνευμάτων, θ' ἀνάγκαζε τὴν φωνή τοῦ ὁμιλητῆ νά ἀποδώσει ἕξι διαφορετικά τονικά ὕψη. Τά ἐξῆς: Χαμηλότερα οἱ ἄτονες λέξεις. Ἀμέσως ψηλότερα, ἡ λέξη μέ τὴν βαρεία. Ἀκόμη ψηλότερα ἡ λέξη μέ τὴν περισπωμένη, πῖο πάνω ἡ λέξη μέ τὴν ὀξεῖα. Ἀκόμα πῖο ψηλά ἡ ψιλή περισπωμένη καί ἡ ὀασειά περισπωμένη καί ψηλότερα ἀπ' ὅλες ἡ ψιλή ὀξεῖα καί ἡ ὀασειά ὀξεῖα.» Αναλυτικότερα, παρακάτω.

Το ξέρει και το θυμάται βέβαια ο κ. Δ.Σ. ὅτι, εκτός από τα θεελλώδη χειροκροτήματα που συνόδεψαν την επίδειξη των φανταχτερών διαγραμμάτων του και τα «ακούσματα» των λαϊκών τραγουδιών, διατυπώθηκαν μετά το τέλος της ομιλίας του στο «Μίλωνα» και οι απόψεις κάποιων «γραμματικών», που χαρακτήρισαν την επιχειρηματολογία του πέρα για πέρα αντιεπιστημονική. (Δεν αποτολμῶ να γράψω το παραμικρό «ἀπό μνήμης», για να μη ζημιώσω ανεπανόρθωτα το λόγο των ομιλητῶν· απλῶς εξαίρω ἀπὸ τώρα την αποστομωτική κριτική του καθηγητῆ κ. Δ. Ν. Μαρωνίτη – τα «Πρακτικά» της «Ημερίδας» εκείνης θα περιλάβουν και τις παρεμβάσεις.) Και θα θυμάται ἀκόμα ο κ. Δ.Σ. ὅτι, ὅταν ἔκλεισε ἡ «Ημερίδα» την αλησμόνητη εκείνη (για πολλούς λόγους...) νύχτα των αγίων Μακαρίου του Αιγυπτίου και Μάρκου του Ευγενικού, ἔσπασα τον κλοιό των νέων και των νεανίδων που τον περιστοιχίζαν, του ἔδωσα το χέρι (δεν είχαμε ἄλλωστε και να μοιράσουμε τίποτε...), του ζήτησα γνώμη για τὴν ὀριμότητα με την οποία ἀπέρριψα ὅλα του τα επιχειρήματα, τον παρακάλεσα ὁμως ταυτόχρονα να μελετήσει και κάποια στοιχειώδη διδάγματα ἀπὸ τὴν ἱστορία της γλώσσας μας, για να δει ὅτι τα πράγματα δεν είναι ακριβῶς ὅπως τα παρουσίασε. Αντί γι' αυτό, ἔδωσε και ο κ. Δ.Σ. το κείμενό του να προδημοσιευτεί («οὐδείς ψόγος» γι' αυτό, δικό του είναι), χωρίς ὁμως ν' αναρωτηθεῖ πῶς δε δρῆκε στο μεταξύ ἀπὸ πουθενά την παραμικρή κατάφαση παρά μόνο απορριπτικές κριτικές ἀπὸ γνωστές των πραγμάτων. Και μόνο τὴν σύντομη, ὡστόσο ὁμως ουσιαστικότερη ἀνάλυση που δημοσίεψε ο κ. Γιάννης Η. Χάρης στο «Αντί» (Περ. Β', αρ. τεύχ. 280, τῆς 1.2.1985, σ. 40) να διάβαζε λιγάκι προσεχτικά ο κ. Δ.Σ., θα οδηγούνταν σε κάποιες «δεύτερες σκέψεις».

Ὅπωςδήποτε, ἡ μελέτη (προ)δημοσιεύτηκε και φυσικά περιέρχεται στον κριτικό ἔλεγχο. Δεν το κρύβω ὅτι πολλοί καλοί φίλοι προσπάθησαν να με αποτρέψουν ἀπὸ το να γράψω ὅσα θ' ακολουθήσουν – ἕνας τους μάλιστα μου εἶπε προσφυστάτα ὅτι, αν γράψω, θα ισχύσει και για μένα

ό,τι είπα για όλη την εργασία του κ. Δ.Σ.: «κρίμα στον κόπο και στα έξοδα». Ο αναγνώστης όμως του αξιόλογου αυτού περιοδικού πρέπει νομίζω ν' ακούσει και την «άλλη πλευρά», ώστε να μορφώσει συνολική εικόνα για το θέμα. Θα πάρω λοιπόν ένα ένα τα επιχειρήματα του κ. Δ.Σ. και θα τα σχολιάσω — οι ειδικοί έχουν να διαβάσουν και άλλα κείμενα στο τεύχος.

*

Δυο πράγματα με σταματούν στην αρχή του κειμένου του κ. Δ.Σ.: ο όρος «έλληνική γλώσσα» και η φράση που τον περιέχει: «μόνον ή έλληνική γλώσσα είναι τραγούδι...». Την πρώτη μου επιφύλαξη την αίρει ωστόσο ο ίδιος ο κ. Δ.Σ., γιατί, μολονότι σε όλη του την πραγμάτευση του θέματος κινήθηκε με παραδείγματα από τη νέα μας γλώσσα, με την αναφορά του στους τόνους και στα πνεύματα των Αλεξανδρινών έδειξε ότι ο ίδιος βλέπει την ελληνική γλώσσα ως σύνολο, ως μια ενιαία μορφή, που δεν άλλαξε διόλου από τα παμπάλαια χρόνια ως σήμερα. Η δεύτερη επιφύλαξή μου είναι λιγάκι αφελής, γιατί πρέπει να πω ότι δεν έχω ιδέα από μουσική — μολονότι παλιός χορωδός —, θα τη διατυπώσω όμως ως ερώτημα: να μην είναι άραγε τραγούδι οι παθιάρικες εκείνες οι σπανιόλικες καντσονέτες, εκείνα τα ιταλικά τραγούδια (τα μόνα που αναφέρει, «κατά παραχώρηση», ο κ. Δ.Σ.), οι αγγλικές μελωδίες, ακόμα και οι «τραχιές» γερμανικές, που ωστόσο διεκδίκησαν και πήραν και βραβείο σε πανευρωπαϊκές μουσικές εκδηλώσεις; Μου θυμίζει αυτή η καταδίκη της μουσικότητας των άλλων γλωσσών όσα είχε αναπτύξει για το ίδιο θέμα στο «Μίλωνα» ο κ. Στέλιος Ράμφος (δημοσιεύτηκαν, προ- και αυτά, στην «Καθημερινή» των 27-28.1.1985): «...εν αντιθέσει προς τά κρατούντα στη Δύση, η εθνική μας μουσική έχει βάση τήν φωνή και όχι τά όργανα. Οι ευρωπαϊκές γλώσσες λειτουργούν σηματοδοτικά. Πηγή τής σημασίας στήν περίπτωσή τους είναι αποκλειστικές, [; — κάτι δεν τυπώθηκε σωστά] η έννοια και υποδηλώνει μιά σχέση υποκειμένου προς αντικείμενα· πηγή τής σημασίας για τήν ελληνική γλώσσα είναι η ποσότητα των συλλαβών...». Θα το ξαναπώ, για τον κ. Δ.Σ., ότι σηκώνω τα χέρια μπροστά στη μουσικότητα της γλώσσας. Ως παλιός χαρτοπόντικας όμως θα μπορούσα να βεβαιώσω με το χέρι στο ευαγγέλιο του κ. Ράμφου ότι και οι Δυτικοί, μαζί τους βέβαια και οι Ανατολικοί και γενικά όλοι οι λαοί, έχουν γλώσσες σαν και τη δικιά μας, άλλος τέτοιαν, άλλος αλλιώς· όσο και να 'ναι, είναι γλώσσες κι αυτές, και δεν μπορεί εύκολα ο καθένας να κηρύσσει νοκ άουτ (ή μπιελάρ — B.L.R.) τη μια, καπούτ την άλλη, συμπαράλιο την τρίτη. Και επιτέλους, ο κ. Σαβδόπουλος είναι μουσικός ο άνθρωπος, δεν ξέρει από επιστημονική επιχειρηματολογία (μου το δήλωσε ρητά)· ο κ. Ράμφος όμως είναι καθηγητής (έστω και του Ποιμαντικού Τμήματος της Θεολογικής Σχολής του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης) και δεν του επιτρέπεται να ισχυρίζεται έτσι αόριστα και αναπόδεικτα ότι «πηγή τής σημασίας για τήν ελληνική γλώσσα [ποια ελληνική γλώσσα;] είναι η ποσότητα των συλλαβών». Ο κ. Σαβδόπουλος δικαιολογείται να τρέφει αυταπάτες· ο κ. Ράμφος δε δικαιολογείται με

κανέναν τρόπο να μετέρχεται απάτες. Και οι δύο μαζί καλά θα κάνουν να σκεφτούν μήπως η ιστορία τους κατατάξει δίπλα στους ανθρωποφάγους: στην κατηγορία των γλωσσοφάγων ή των λαοφάγων.

Συνεχίζοντας ο κ. Δ.Σ. γράφει ότι «τά ελληνικά στην αρχή δέν είχαν τόνους», με τη διείδοσή τους όμως σε ξένους λαούς «έδωσαν τήν λαμπρή εύκαιρία στους Έλληνες νά συνειδητοποιήσουν ότι ή βάση των ελληνικών είναι βάση καθαρά μουσικοποιητική», έτσι «ώστε ν' αναγκαστούν οι Αλεξανδρινοί νά χαράξουν μέσα της, γιά πρώτη φορά, πνεύματα και τόνους, πού σάν μουσικά σημάδια απεικονίζουν τήν αρχετυπική φωνή απ' όπου αναδύζονταν τά ελληνικά επί αιώνες». Οι διαπιστώσεις αυτές (κοινότοπες και για τους μη ειδικούς) θα έστεκαν αναμφίβολα, αν ο κ. Δ.Σ. είχε χρησιμοποιήσει, αντί για ενεστώτα στα ρήματα είναι και αναδύζον, τον παρατατικό: ήταν και ανάβλυζαν. Γιατί οι Αλεξανδρινοί γραμματικοί είχαν παρατηρήσει ότι και «ενδοελλαδικά» (και όχι μόνο επειδή η ελληνική γλώσσα απλωνόταν σε ξενογλώσσους) άρχιζε σιγά σιγά να χάνεται αυτή η παμπάλαιη μουσικότητα της γλώσσας – να το πω με τον επιστημονικό όρο: το μουσικό τονισμό των αρχαιότερων Ελλήνων τον αντικαθιστούσε τώρα ο λεγόμενος «δυναμικός τονισμός», που είναι γνώρισμα των περισσότερων σύγχρονων γλωσσών, δηλαδή οι τονισμένες και οι άτονες συλλαβές. Έσπευσαν λοιπόν οι Αλεξανδρινοί – άγια τα κόκαλά τους: το λέω και το ξαναείπα με όλη την ευλάβεια στη μνήμη τους – να περισώσουν ό,τι έβλεπαν να χάνεται, ό,τι μπορούσαν ακόμα να κρατήσουν στο χαρτί από τη φωνή των «παλαιών» Ελλήνων – ναι, έτσι τους ονόμαζαν τους κλασικούς αυτοί οι μετακλασικοί, γιατί είχαν συνείδηση του χρόνου... Και χάραξαν τα πνεύματα και τους τόνους στα κείμενα των «παλαιών», οι ίδιοι στα κεφαλαιογράμματα της εποχής τους, πολύ αργότερα άλλοι στη λεγόμενη «μικρογράμματα» γραφή, όπως την κληρονομήσαμε εμείς, καθιερωμένη οριστικά τον 9ο με 10ο αιώνα μ.Χ.

Με «μικρογράμματα» γραφή κι εγώ (δηλαδή με μικρότερα στοιχεία τυπογραφικά) θα δώσω, πολύ σύντομα για το ανεξάντλητο θέμα και πολύ εκλαϊκευτικά, το ιστορικό των τόνων και των πνευμάτων:

Όταν μιλούμε για μουσικό τονισμό των λέξεων στους κλασικούς Έλληνες και πίσω ως τον Όμηρο, εννοούμε ότι σε κάθε λέξη μια συλλαβή τονιζόταν όχι απλώς δυνατότερα από τις άλλες παρά μουσικά «υψηλότερα» μία δύο νότες. Για να μη διακινδυνεύω τώρα πεντάγραμμα και κλειδιά του σολ, παρακαλώ τον αναγνώστη να φανταστεί τις λέξεις νόμος και πόλεμος να τονίζονται με οξύτερη νότα στις συλλαβές νό- και πό- και ν' αφήνει τις άλλες να «πέφτουν» κάπως βαρύτερα, χαμηλότερα. Θα διανοηθεί τότε ο αναγνώστης όπως περίπου και οι Αλεξανδρινοί: θα δώσει «οξύ» τονισμό στις συλλαβές νό- και πό- και «βαρύ» τονισμό στις συλλαβές -μος και -λεμος. Αν θέλει ο αναγνώστης, ας γράψει και τα σημάδια που έβαζαν αρχικά οι Αλεξανδρινοί: οξεία στις τονισμένες, βαρεία στις άτονες: νόμος πόλεμος. Αυτή ήταν, κοντολογίς, η αρχαία προσωδία, που, όπως το λέει και το όνομά της: προσ-ωδία, γινόταν τραγούδι (όσο μπορούμε να το φανταστούμε...), αυτά ήταν και τα βασίσιμα των τόνων: την «οξείαν προσωδίαν» την παράσταινε η γνωστή μας από τότε οξεία, τη «βαρείαν προσωδίαν» η βαρεία. Ας το κρατήσουμε στο μυαλό μας και, πριν προχωρήσουμε στα συνθετότερα, ας πούμε ότι και οι ίδιοι οι Αλεξανδρινοί έβλεπαν μάταιο να βάζουν τη βαρεία στις άτονες συλλαβές, γι' αυτό και νωρίς την έδιωξαν. Σε τι θα ωφελούσε – αυτό αφήνει να καταλάβουμε η Γραμματική της αρχαίας ελληνικής του Ε.